

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Specifika ruské minority v Kazachstánu

Yuliya Mechsheryakova

© 2015 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Specifika ruské minority v Kazachstánu“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 11.3.2015

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Ing. Martinu Slabochovi, Ph.D. za jeho pomoc při tvorbě této bakalářské práce.

Také bych ráda poděkovala respondentům, kteří mi pomohli poskytnutím informací během terénního výzkumu a všem dotazovaným, kteří se podíleli na vyplnění dotazníků.

Specifika ruské minority v Kazachstánu

Specifics of the Russian minority in Kazakhstan

Souhrn

Tato práce si klade za cíl seznámit čtenáře s historií ruské minority v Kazachstánu, jejími základními kulturními prvky, obecným současným stavem a jejím vývojem na území dnešního Kazachstánu. Důraz je kladen především na kulturní stránku minority a její vliv na kulturu majority, také se bere v potaz vzájemné ovlivňování dvou zcela odlišných kultur a srovnání současné ruské minority s ruskou majoritou - v Rusku. V práci jsou uvedeny příklady této kulturní symbiózy. Některá část práce je zcela věnována výtvarnému umění Kazachstánu a vlivu ruských malířů na vývoj tohoto segmentu kultury. Práci doplňují výsledky terenního výzkumu v Kazachstánu a mínění dotazovaných respondentů z Kazachstánu a Ruska.

Summary

This dissertation wants to introduce to the reader the history of Russian minority in Kazakhstan, its basic cultural elements, general contemporary position and its development on the territory of current Kazakhstan. It is focused first of all on the cultural side of the minority and its influence to the culture of majority, also it takes a mutual impact of two in general different cultures and comparison of a contemporary Russian minority with Russian majority, that is in Russia. There are many examples of this cultural symbiosis in the dissertation. A separate part of the dissertation is completely devoted to the fine arts of Kazakhstan and Russian artists' influence to the development of this part of culture. The dissertation is completed with the results of a fieldwork in Kazakhstan and a view of respondents from Kazakhstan and Russia.

Klíčová slova

Kazachstán, malířství, výtvarné umění, malíři, moderní umění, etnická minorita.

Key words

Kazakhstan, painting, fine arts, artists, modern art, ethnic minority.

Obsah

1. Úvod a cíl práce.....	8
2. Metodologie	9
2.1. Použité metody	9
2.2. Adekvace metod	9
2.3. Lokalita, ve které se konal výzkum	10
3. Literární rešerše.....	11
4. Historie ruské minority v Kazachstánu	14
4.1. Ruská minorita v rámci celého Kazachstánu v 16. – 20. století	14
4.2. Ruští vyhnanci, cestovatelé a vědci v Kazachstánu.....	16
4.3. Evakuované podniky za Velké vlastenecké války	17
4.4. Počet obyvatelstva a geografické rozmístění.....	19
5. Specifika ruské minority v Kazachstánu.....	21
5.1. Jazyk ruské minority	21
5.1.1. Vzdělání v ruštině.....	22
5.1.2. Status ruského jazyka v Kazachstánu.....	22
5.2. Náboženství minority.....	23
5.3. Odjezd Rusů z Kazachstánu v 90. letech 20. století	25
5.4. Severní a východní Kazachstán	25
5.5. Ruské organizace	29
6. Kulturní přínos a vliv Rusů v Kazachstánu.....	30
6.1. Architektura	30
6.2. Obraz Rusů v Kazachstánu v literatuře	32
6.3. Výtvarné umění v Kazachstánu.....	34
6.3.1. Chronologie vývoje výtvarného umění v Kazachstánu.....	35
6.3.2. Počátky formování národního výtvarného umění: konec 19. století.....	35
6.3.3. Výtvarné umění Kazachstánu od 30.let 20.století až po současnost	39
7. Praktická část.....	42
8. Závěr.....	52
9. Seznam použitých zdrojů	53
9.1. Seznam literatury	53
9.2. Seznam internetových zdrojů.....	54
10. Seznam obrázků, grafů a schémat	54

1. Úvod a cíl práce

Dané téma bylo zvoleno z několika důvodů. Za prvé, toto téma je mi blízké, protože jde o můj rodný kraj, ve kterém jsem vyrostla a které je mi dobře známo z osobní zkušenosti. Za druhé, můžu své znalosti sdělit čtenářům, kteří mají o toto téma zájem. Za třetí, toto téma je dost široké a studium všech dokumentů, poznatků, názorů a událostí může trvat doživotně, proto by bylo zajímavé dozvědět na dané téma alespoň něco nového a prohloubit své znalosti.

Rusové jsou druhá nejpočetnější etnická skupina Kazachstánu, na začátku roku 2014 činili 21,47% (3 685 009) obyvatel celého státu. Většina dnešních Rusů jsou potomci přistěhovalců a migrantů z 19. - 20. století a také utečenců z doby Sovětského svazu. Velká část ruského obyvatelstva se přestěhovala do Kazachstánu v rámci organizovaného přijímání na osvojení celiny¹, stavebnictví, práci v dolech, do průmyslových a dopravních podniků atd.

Rozbor kulturních hodnot je vždycky důležitým bodem pro pochopení mentality jiných národů. Projevy kultury u národů, žijících na území cizího státu (v daném případě by bylo lepší označit Kazachstán ne jako „cizí“, ale jenom „nepůvodní“ s tím ohledem, že ruský a kazašský národ spolu zažili spoustu historických událostí a mají spolu těsně propojené kulturní vazby) jsou občas odlišné a mají svá určitá specifika narození od též kultury, tohož národa, žijícího na území svého vlastního státu. Proto je důležité se dozvědět, prostřednictvím jakých procesů došlo k této proměně a jak jsou vnímány tyto proměny představiteli kultury.

Prvním a hlavním cílem práce je určení specifík ruského národa na území Kazachstánu včetně výtvarného umění. V souvislosti s rozbořením dějin výtvarného umění byl proveden terénní výzkum v Kazachstánu, na základě čehož bude posuzována daná problematika. Pro lepší pochopení ostatních specifík je zapotřebí provést malou srovnávací analýzu s tzv. klasickou ruskou kulturou, jak vypadá dnešní ruská kultura Kazachstánu na pozadí kultury dnešního Ruska. Proto byly udělány dotazníky, na základě kterých bylo provedeno srovnání.

¹ Celina = neobdělávaná půda.

² MAJEROVÁ, V., MAJER, E. *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství část I*. Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU. ISBN 80-213-0507-X, 2006.

³ Garnizona = trvale umístěná posádka.

Za druhý cíl je možné uvést rozbor procesů, během kterých se kazašská a ruská kultura navzájem ovlivnily. Třetím cílem a nezbytnou částí práce je popisování společných historických událostí, současného stavu minority a vztahů mezi minoritou a majoritou.

2. Metodologie

2.1. Použité metody

Metodologie je obecný přístup, který je použit ke zkoumání vybraného námětu. Silverman uvádí jako příklady pozitivismus (hledá zákonitosti a ověřuje hypotézy kvantitativními metodami) a kvalitativní metodologii, která se obvykle soustřeďuje na indukci hypotéz, zároveň je však možné i jejich provizorní ověřování během terénního výzkumu.²

K vytvoření práce byla použita metoda studia dokumentů jak z internetových zdrojů, tak dokumentů z archivu Pavlodarského muzea a Pavlodarské městské knihovny. Studium dokumentů umožnil vytvořit pevný teoretický základ práce. Realizace této části probíhala hlavně v létě roku 2014.

Druhou metodou byl zvolen terénní výzkum, který se uskutečnil také v létě roku 2014 a probíhal ve městě Pavlodar, kde je silné zastoupení ruské minority. Během tohoto výzkumu se podařilo provést rozhovory s představiteli ruské minority, mezi které se zařadili i vědečtí pracovníci Pavlodarského muzea.

Po návratu nastala fáze zpracovávání a analýzy získaných informací. Základním cílem této části bylo co nejpřesněji představit čtenářům současný stav minority a důkladně popsat veškeré rysy, charakterizující vybranou kulturu.

Ještě jedna metoda byla uskutečněna pomocí dotazníků, které vyplnili představiteli obou kultur, na základě čehož k práci byly získány některé užitečné informace.

2.2. Adekvace metod

Jednou ze zvolených kvalitativních metod byly besedy s představiteli ruské minority.

Je výhodou, že daná metoda poskytuje informace přímo od dotyčných osob, dává přehled, jak se tyto osoby k tomu či jinému objektu nebo faktu vztahují. Je na tom dobře vidět reakce dotyčného. Metoda má však i své nevýhody. Respondenti mohli nezodpovědět a nechat stranou

² MAJEROVÁ, V., MAJER, E. *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství část I*. Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU. ISBN 80-213-0507-X, 2006.

to, o čem se jim mluvit nechtělo. Ten samý nedostatek má i použití dotazníku. Dotazovaný odpovídá na otázky bez těch podrobností, o kterých by raději pomlčel. Má značnou výhodu pro posuzování současné situace i informace, získané od Rusů z Ruska, kteří mohou ukázat detailněji rozdíly a specifika Rusů z Kazachstánu, což pro místní obyvatelstvo je zvykem, na který nedávají pozor. Sběr dat v terénu a souběžné studium dokumentů umožňují sestavit detailnější představu a sledovat problém v historické perspektivě.

2.3. Lokalita, ve které se konal výzkum

Pavlodar je městem v severovýchodním Kazachstánu. Statut města dostal v roce 1720. Byl založen jako jedna z pevností na řece Irtyš a značnou část své historie byl známý jako bašta Korjakovská podle názvu jezera, ve kterém se těžila sůl. Tehdejší garnizona³ bašty sestávala z 48 lidí. Po 25 letech se území o něco rozšířilo, objevily se dodatečné stavby pro kozáky, kteří byli určeni na solnou těžbu. Tak se město postupně šířilo, zalidňovalo se. V roce 1838 se Pavlodar stal kozáckou vesnicí, v roce 1861 se přeměnil na město a dostal název, zachovaný dodnes – Pavlodar. Na začátku 19. století se započal vzrůst zemědělství v oblasti. Od druhé poloviny 19. století se koná příprava těžby uhlí v Ekibastuzu (Pavlodarská oblast). V první polovině 20. století se koná stavba železnice a říční dopravy, které spojily Pavlodar (již v roce 1938) s Uralem a Sibiří. Od roku 1956 Pavlodar se stal jedním z center osvojení celiny. V té době se do Pavlodaru přistěhovalo více než 50 tisíc nových osídlenců z různých republik SSSR.⁴ Pavlodar byl od začátku místem usídlení ruského kozáctva, vojáků a dodnes má převažující počet ruského obyvatelstva.⁵ S časem se to mění, ruské obyvatelstvo většinou odjíždí do vedlejších měst Ruska (Omsk, Novosibirsk atd.), ale k 1.1.2014 počet Rusů v Pavlodaru činil 158 100 osob, což představuje 45,05% obyvatelstva města. Lokalita má silné zastoupení ruské minority, a proto byla vybrána jako místo konání výzkumu. Ve městě fungují různá střediska, která podporují nejen ruskou minoritu, ale i ostatní minority žijící v Pavlodaru. Jsou to například Slovanský dům a Dům přátelství. Cílem Slovanského doma je zachránit svébytnost ruské kultury, ruského jazyka a zpevnění míru a přátelství mezi národy Kazachstánu. Dům přátelství je orientován na záchranu kulturně historického dědictví etnik regionu.

³ Garnizona = trvale umístěná posádka.

⁴ *Pavlodarskoje Priirtyšje*, 1969. Enciklopédija.

KRITININ, V., LAGUTIN, I., JUCHANOV, J., *Po Pavlodarskomu Priirtyšju*. Pavlodar, 1964.

⁵ Obyvatelstvo Pavlodaru: Rusové – 45,5%, Kazaši – 42,80%, Ukrajinci – 4,43%, Němci – 2,29%, Tataři – 2,04%, Bělorusové – 0,60%, Inguši – 0,34%, Moldavci – 0,21%, Azerbajdžanci – 0,23%, Čečenci – 0,19%, Korejci – 0,18%, Poláci – 0,13%, Bulhaři – 0,10%, Čuvaši – 0,09%, Baškirové – 0,10%, ostatní – 1,65% (podle údajů z 1.1.2014).

3. Literární rešerše

Pro obecnou analýzu minority a její postavení byly použity materiály z knihy „*Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*“. V knize autor Leoš Šatava uvádí dvě protikladné koncepce, které se střetávají na praktické rovině. A to jsou koncepce:

- „Bud’ – anebo“: tento dualistický či tradicionalistický koncept vychází z „herderovské“ představy národa coby organického kolektivního subjektu, homogenní pospolitosti stejného jazyka, kultury a mravů.

Obecně tato koncepce vnímá člověka bud’ jako příslušníka jedné etnické pospolitosti, anebo jako příslušníka pospolitosti jiné. Jiná, třetí varianta není prakticky možná nebo alespoň obtížně představitelná a realizovatelná.

- Druhý pohled zastupuje koncepce „nejen – ale i“: liberální a multikulturalistická koncepce. Hlavním cílem koncepce – snaha o propojení čili koexistenci majoritní a minoritní složky. Zastupuje mínění, že každá kultura je součástí společného bohatství společnosti. V tomto názoru je důraz kladen hlavně na kulturní čili multikulturní a jazykové aspekty, vazba na „etnickou identitu“ je méně výrazná.⁶

Leoš Šatava v souvislosti s tím uvádí citaci, že „*cílem multikulturalismu není separace... nýbrž integrace do společenství rovnosti, svobody a solidarity*“.⁷

Uvádí se i kategorizace etnických menšin do čtyř hlavních typů:

1. Malá etnika – zahrnuje etnika, která nedisponují vlastním národním státem.
2. Části „státních národů“ – komunity, žijící mimo mateřskou zemi v jiných státních útvarech.
3. Etnická společenství – etnika, u kterých chybí některé znaky „klasicky“ vyvinutých národů.
4. Specifické případy – stojí mezi etnickou a etnografickou skupinou.⁸

⁶ ŠATAVA, L., *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*.

⁷ BARŠA, 1999.

⁸ ANDERSON, B., *Kráska pospolitosti. (Beauty of gemeinschaft)*.

Budeme-li brát v úvahu dané členění etnických skupin, zařadíme ruskou minoritu v Kazachstánu bezpochyby do druhé kategorie – části „státních národů“.

Zároveň najdeme v knize i definice menšiny. Je charakterizována jako „*skupina početně slabší, než zbytek obyvatelstva státu... mají etnické, náboženské nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva*“.

Ještě jeden názor, který by se mohl hodit pro danou minoritu a její vztahy s majoritou, zastává Claud Lévi-Strauss, že „*Každá kultura se rozvíjí díky vzájemným výměnám s jinými kulturami. Musí však klást určitý odpor, jinak by záhy neměla nic specifického, co by mohla směřovat*“. V případě ruské minority v Kazachstánu se obě dvě kultury opravdu navzájem kulturně propojily, ale každá z nich má stále vlastní charakteristické rysy.

Druhým zdrojem teoretického podkladu se stala kniha „*Mnohojazyčnost v České republice*“, ve které jsou mimo jiné popisovány jevy a uvedeny pojmy, charakteristické pro skoro jakoukoliv minoritu a její jazyk. Nejvýraznějším příkladem může sloužit bilingvismus, popřípadě multijazyčnost. Státním jazykem je kazaština, ale ruština se také používá ve značné míře v každodenním životě a na úřadech. Oba dva jazyky častěji ovládají představitelé majority (a to častěji u starší generace), ale určitě se najde i značná část mladších představitelů, kteří jsou schopni domluvit se jak kazašsky, tak rusky (nejde tady o oblasti, kde převažující většina mluví kazašsky, nýbrž jenom občas rusky). U starší generace ruské minority většinou jde o používání jednoho jazyka, což je ruština. Dají se ale tady najít i výjimky, kdy člověk ovládá ruštinu, ale je schopen porozumět i kazaštině. Občas někdo z Rusů má ve své slovní zásobě pouze některá kazašská slova. Hodně záleží na tom, v jakém prostředí člověk vyrostl, buď na vesnici, ve které se hodně mluvilo kazašsky a dokonce i občas ukrajinsky a polsky (v době Sovětského svazu, během války), anebo ve městě, kde se mluvilo častěji rusky. To platí pro starší generaci. Mladí lidé jsou na tom různě. Někdo z Rusů mluví dobře kazašsky, protože se to naučil na střední škole. Někdo z Kazachů neumí hovořit kazašsky, jenom rozumí, někdo nedokáže ani porozumět, protože se doma mluví rusky.

V souvislosti s tím hovoříme o bilingvistu „aktivním“ nebo „pasivním“.⁹

Jinou část materiálů představují dokumenty a knihy o historii, kultuře a obecně ruské minoritě v Kazachstánu a bezprostředně v Pavlodaru. Patří sem i internetové zdroje, ke kterým můžeme

⁹ NEKVAPIL, J., SVOBODA, M., WAGNER, P., *Mnohojazyčnost v České republice*.

odněst stránky Slovanského střediska v Pavlodaru¹⁰, Pavlodarského muzea¹¹, Domu přátelství¹², Ústřední městská knihovna P. Vasiljeva¹³, Dům-muzeum Pavla Vasiljeva¹⁴ a některé další knihovny a muzea, na které se ještě narazíme v práci. Všechny tyto instituce umožnily a ve značné míře usnadnily práci. Během výzkumu jsem se seznámila s mnoha lidmi, kteří byli hodní a rádi mi poskytli důležité informace. Nezbytnou částí jsou knihy, črty, dokumenty a statistiky. V neposlední řadě je kniha *Črty historie Pavlodarského Priirtyšja*¹⁵, která představuje zevšeobecnované dílo o historii Pavlodarského Priirtyšja¹⁶, kde jsou popisovány události od starobylosti až po 20. století.

Mezi zkoumanou literaturu se zařadila literatura užšího zaměření. Jde o knihy a dokumenty, věnované výtvarnému umění, kulturní stránce města a celého Kazachstánu. Tady lze uvést knihu *Antologie umění Kazachstánu*¹⁷, ve které najdeme vše o dějinách umění Kazachstánu od počátku 20. století až do začátku 21. století. Kniha obsahuje velké množství črtů historiků umění, životopisů malířů, různějších příběhů o vývoji výtvarného umění v Kazachstánu, o hodnocení děl malířů na různých obrazových výstavách atd. Jak další cenný zdroj informací posloužily črty historiků umění o účasti kazašských umělců na mezinárodních výstavách, o vědeckých konferencích věnovaných umění atd^{18, 19, 20}.

Důležitým zdrojem informací posloužily odborné články z databáze Jstor. Například článek *Nationhood and the Minority Question in Central Asia. The Russians in Kazakhstan* popisuje současný stav ruské minority v Kazachstánu s ohledem na změny v sociální, politické a kulturní sféře od přijetí nezávislosti v roce 1991. Zároveň se ve článku rozebírá otázka identity ruské minority a provádí se analýza historického vývoje a dnešních občas docela palčivých diskusí.²¹

¹⁰ Dostupné z: < <http://www.slavcentr.kz/> >

¹¹ Dostupné z: <<http://pavlodar-museum.kz/ru>>

¹² Dostupné z: <<http://www.pvldostyk.kz/index.php/ru/>>

¹³ Dostupné z: <http://www.cbs.pvl.kz/index.php?lang=1>

¹⁴ Dostupné z: <<http://dmpv.kz/>>

¹⁵ INSEBAYEV, T.A., rusky: *Očerki istorii Pavlodarskogo Priirtyšja*. Pavlodar: EKO, 2000.

¹⁶ Priirtyšje – území přiléhající k dolnímu a střednímu toku řeky Irtyš. Oblasti Priirtyšja: Pavlodarská, Východokazašská, Omská (Rusko), Tjumenská (Rusko).

¹⁷ Rusky: *Antologija iskusstva Kazachstana*. “Zolotaja kniga” Almaty, 2004.

¹⁸ BORTNIKOVA, I., MALINOVSKAYA, Y. *Očerky iskusstvovedov. Trudy GMI RK im. A. Kastejeva*.

¹⁹ *Sbornik statej. Chudozhestvennyj muzej i jeho rol v kontekste sovremennoj kultury. Mezhdunarodnaja konferencija. Sbornik dokladov*. Almaty, 2003.

²⁰ UMORBEKOV, B.Y. *Iskusstvo nezavisimogo Kazachstana. Respublikanskaja nauchnaja konferencija. Sbornik statej*. Almaty, 2002.

²¹ PEYROUSE, Sébastien. *Nationhood and the Minority Question in Central Asia. The Russians in Kazakhstan*. [online] Europe-Asia Studies Vol. 59, No. 3 (May, 2007), pp. 481-501. University of Glasgow. [cit.28.2.2015]
Dostupné z:

Za další odborný článek byl vybrán *The Russian Language in Kazakhstan: Yesterday, Today, Tomorrow*.²² Daná práce důkladně popisuje jazykovou situaci v Kazachstánu v historické perspektivě, analyzuje používání ruského jazyka na území Kazachstánu v době prvních ruských přistěhovalců a dnes. Autor se snaží pochopit základní principy kazašsko-ruského bilingvismu, jak se jazyky navzájem ovlivňují, specifika formování variety ruského jazyka a možnost dalšího vývoje v Kazachstánu.

4. Historie ruské minority v Kazachstánu

4.1. Ruská minorita v rámci celého Kazachstánu v 16. – 20. století

Začátkem 16. století na území dnešního Kazachstánu vznikají první vojenské osídlení a pevnosti, které byly založeny Ruským carstvím (1547-1721) a pak i Ruským impériem (1721-1917). Nejdřív ruští kozáci stavěli pevnost s vojenskou garnizonou, pak tam přivázeli své rodiny, díky čemuž vedle pevnosti vznikalo osídlení ruského kozáctva. Nejstarší osídlení v teritoriu dnešního Kazachstánu – Jaické městečko (později město Uralsk) – bylo založeno v roce 1520. Pak byly založeny další osady: Gurjev (1645), Semipalatinsk (1718), Ust'-Kamenogorsk (1720), Pavlodar (1720), Petropavlovsk (1752), Kokčetau (1824), Akmolinsk (1824), Kazalinsk (1848), Vernyj (1854), Aktjubinsk (1868), Kustanaj (1879) a další menší městská osídlení. V 19. století se do Kazachstánu začalo aktivně stěhovat z ruských a ukrajinských gubernií. Většinou to bylo spjato se zrušením nevolnictví v Rusku: bezpozemkoví křesťané měli osidlovat nová místa, včetně kazašské stepi. Původně přesídlení křesťanů nebylo rozsáhlé, kvůli omezením ze strany státu. Ale pak se to proměnilo. Na začátku 20. století velká část omezení byla zrušena a započalo se hromadné stěhování do okrajů Ruského impéria.²³ Ale do 20. století v oblastech Ruského impéria, které dneska patří Kazachstánu absolutně převládalo kazašské obyvatelstvo.

<<http://www.jstor.org/discover/10.2307/20451364?sid=21105979652083&uid=70&uid=2134&uid=3737856&uid=2&uid=4>>

²² ŠAJBAKOVA D.D. *Funkcionirovanije ruskogo jazyka v Kazachstaně: včera, segodnja, zavtra (The Russian Language in Kazakhstan: Yesterday, Today, Tomorrow)*. [online] Vol. 31, No. 1 (2007), pp. 87-91. Almaty, 2005. Str. 249. [cit.28.2.2015] Dostupné z:

<<http://www.jstor.org/discover/10.2307/40160839?sid=21105979716253&uid=70&uid=3737856&uid=2&uid=4&uid=2134>>

²³ FRIZEN, D.Y. *Krest'janě-pereselenci v Zapadnom Kazachstaně 19.- načala.20.st.*

Obyvatelstvo oblastí Ruského impéria, které se úplně nebo částečně nacházely na území současného Kazachstánu (sčítání lidu r.1897):

Oblast	Počet Rusů	Podíl	Počet Kazachů	Podíl	Celkem
Akmolinská	174292	25,5%	427389	62,6%	682608
Semipalatinská	65062	9,5%	604564	88,3%	684590
Semirečenská	76839	7,8%	794815	80,5%	987863
Turgajská	30438	6,7%	410904	90,6%	453416
Uralská	160894	24,9%	460173	71,2%	645121

Tabulka 1. Zdroj: *Pervaja vseobščaja perepis naselenija Rossijskoj Imperii 1897g.* [online] Demoscope Weekly, ISSN 1726-2887. [cit. 24.2.2015] Dostupné z: <http://demoscope.ru/weekly/ssp/rus_lan_97.php>

Podle sčítání lidu v roce 1897 celkové obyvatelstvo Kazachstánu činilo 4,3 mil lidí, z toho 4/5 Kazachů (80% obyvatelstva, čili 3,44 mil lidí). Počet Rusů a Ukrajinců tvořilo přibližně 12%. V důsledku politiky Stolypina v Kazachstánu zprudka vzrostl počet obyvatel ruského a ukrajinského původu. V roce 1926 Rusové činili 19,7% obyvatelstva Kazašské ASSR. Sčítání lidu roku 1959 ukázalo počet Kazachů - 30,02%. Po získání nezávislosti v roce 1991 nastal odliv Rusů do Ruska, jejich počet značně poklesl a snižování nadále pokračuje, ale pomalejším tempem. Každoročně odjíždějí stovky tisíc lidí. V současné době je průměrný věk Rusů v Kazachstánu je 51 let, oproti Kazachům, u kterých se tento ukazatel rovná 26 letům. Souvisí to nejen s velkým odlivem, ale i s nízkou porodností u ruského obyvatelstva v Kazachstánu.

Hromadné stěhovací hnutí na konci 19. století bylo spojeno s agrární politikou a stavebnictvím Transsibiřské železnice od roku 1891. Železnice měla přecházet přes Severní Kazachstán. „Zvláštní výbor Sibiřské železnice“ ve třech újezdech Akmolinské oblasti odvádí 2 241 503 děsjatiny (1, 09 hektaru) půdy pro 160 tisíc přestěhovalců. V polovině 90. let 19. století začalo intenzivní stěhování do Sibiře a Kazachstánu. V 1896-1902 letech bylo prozkoumáno 12 újezdů Turgajské, Akmolinské a Sedmpalatinské oblasti. Polovina půdy byla předána přistěhovalcům^{24, 25}. Tyto změny měly i své klady. Politika Ruska ve vztahu ke Kazachstánu napomáhala rozmachu zemědělství, pozastavila militarizaci, která je nezbytná při kočovném

²⁴ Dostupné z: <http://kazakhstan.awd.kz/>

²⁵ GALÚZO, P.G., *Agrarnyje otnošenija na jube Kazachstana v 1867-1917godach.* Alma-Ata, 1965.

způsobu života. Vzrůstající usedlý způsob života se pozitivně projevil v demografické situaci. Podle některých údajů ruské vesnice a kozácké osady přijímaly k sobě na službu chudé kočovníky. Mnozí Kazaši konvertovali k pravoslaví a nastupovali do kozáckého vojska, kazašské dívky také se stávaly pravoslavnými a provdávaly se za kozáky. Ruský výzkumník Sibíře G. N. Potanin zaregistroval, že ve vesnicích „*Mezi Kazachy je mnoho pokřtěných Kirgizů a dokonce i Kirgizek, je tady možné ... uslyšet zpěv, představující směs kirgizského jazyka s ruským*“. Spolu s tím vzájemné vztahy kultur byly oboustranné, sibirští kozáci „jsou také ovlivňováni Kirgizy, následují v oblečení jejich módu a v domácnosti preferují kirgizský jazyk. Je to vidět i na ženách“²⁶. Skupiny sibiřských kozáků a šala-kazachů úspěšně přijímali místní kulturu a asimilovali přichozí kulturní prvky, čímž napomáhali posilování mezietnických kontaktů a překonání odcizení a rozdělování na „svoji“ a „cizí“. S hromadným přesídlováním ruského křesťanství se stala naléhavou otázkou půdy, vzrůstal boj o lepší pastviny a senosečné pozemky. Výzkum mezietnických vztahů ukazuje složitosti v procesu formování důvěry polyetnického prostředí, ve kterém mezi dvěma národy jsou na jedné straně přátelské, častokrát bratrské vztahy, a na straně druhé – permanentní konflikty na základě pozemkových zákonů. Formování mezietnické solidarity se stalo možným s příchodem sovětské národní politiky.²⁷

4.2. Ruští vyhnanci, cestovatelé a vědci v Kazachstánu

Ruským vědcům a důstojníkům patří velká zásluha ve studiu historie, geografie, etnografie a kultury Kazachstánu. Mnoho vědeckých děl zanechali i ti představiteli ruské inteligence, kteří byli do Kazachstánu vyhnáni z politických důvodů. Byli to básníci a spisovatelé, historici a geografové, vojáci a medicí.

Většina výzkumníků byla soustředěna v Orenburgu, Omsku a Taškentu – tehdejších centrech Orenburského kraje, Západní Sibíře a Turkestanského kraje.

V polovině 19. století se Kazachstán stává místem politického vyhnanství. Byli sem vyhoštěni účastníci děkabristického povstání²⁸, petraševského kroužku, ke kterému patřil např. i Fjodor Dostojevskij a další. Tady prožívali své exily ruští spisovatelé, básníci, veřejné činitelé. Tito

²⁶ POTANIN, G.N., *Zapiski o Sibirskom kazačem vojske // Istorija Kazachstana v russkich istočnikach 16.-20. st.*, Almaty, 2006 – 600 s. [11, s. 307], [11, s. 308]

²⁷ Dostupné z: <<http://e-history.kz/ru/contents/view/1775> >

²⁸ Děkabristické povstání (rusky Восстание декабристов) – pokus o státní převrat, který se odehrál v Petrohradu, tehdejším hlavním městě Ruského Impéria, 26. prosince 1825. Povstání bylo organizováno skupinou šlechticů, mezi kterými byli i důstojníci gardy. Cílem bylo odstranění samoděržaví (samovlády), zrušení nevoľnictví a související s tím snahy o nepřipuštění k moci Nikolaja I. Povstání bylo potlačeno.

vyhnanci se během svého vězení v Kazachstánu zúčastnili mnoha vědeckých expedic a přispěli valnou měrou k výzkumu kraje.

Někteří z ruských básníků a spisovatelů navštívili Kazachstán během svého cestování. Mezi nimi byl i velký ruský básník Puškin, který pobýval v roce 1833 na místech Pugačovova povstání. Během své cesty navštívil Uralsk a Orenburg. Velký zájem Puškina vzbudila ústní lidová slovesnost. V té době v Uralsku napsal jednu z variant kazašského národního eposu „Kozy Korpěš a Bajan Sulu“. Ve své povídce „Kapitánská dcera“, při popisování Pugačovova povstání, píše i o životním stylu kazašského národa, o jeho účasti v popsanych událostech. Povídka vyvolala obrovský zájem o kazašský národ ze strany ruské inteligence, především u orientalistů.

Kolem osmi let na území Kazachstánu žil a pracoval jeden z nejznámějších etnografů Ruska Vladimir Daľ. Daľ se zajímal o život obyčejných kočovníků, zkoumal jejich zvyky a obřady. Díky jeho pracím se uchovaly materiály o sociálně ekonomickém stavu Kazachů v 19. století.²⁹

4.3. Evakuované podniky za Velké vlastenecké války

V letech 1941-1942 aktivně probíhala na území Sovětského svazu evakuace obyvatelstva, průmyslových podniků, kulturních a vědeckých zařízení z válkou ohrožených zón do východních regionů. Kolem 70% evakuovaných podniků bylo rozmístěno na Urale, v Západní Sibiři, Střední Asii a Kazachstánu. K 15. září 1941 podíl Rusů na celkovém počtu evakuovaného obyvatelstva činil 52,9%. Od začátku války do roku 1942 bylo do Kazachstánu evakuováno 150 podniků. Většina z nich byla z Ukrajiny, Moskevské a Leningradské oblastí. Tak se do Kazachstánu, hlavně do Almaty, dostalo i velké množství ruských zasloužilých umělců, vědců a některá kulturní zařízení, ke kterým patřily Mosfilm³⁰ a další nejvýznamnější ruské filmové studio Lenfilm³¹. V těchto studiích se uplatnili i místní umělci z Kazachstánu a spolu se svými ruskými kolegy pracovali a získávali zkušenosti. Během války se v Alma-Atě natočilo 20 celovečerních a 10 krátkých filmů. Toto období vyvolalo rozkvět výtvarného umění. Částečně to lze vysvětlit usilovnou agitační činností za účelem zvyšování národního sebevědomění. Ale hlavními objekty se staly průmyslové podniky, továrna na zpracování olova v Čimkentu, feroslitinová továrna v Aktjubinsku, ropné strojírenství, těžba barevných kovů, podniky potravinářského, textilního, lehkého průmyslu atd. Ve všech podnicích spolupracovali za jedním účelem

²⁹ KABULDINOV, Z.Y., KAJYPBAYEVA, A.T., *Istorija Kazachstana (18. vek-1914)*, Almaty 2012.

³⁰ Mosfilm (rusky Мосфильм) je ruské filmové studio, jedno z nejstarších a nejvýznamnějších v Rusku.

³¹ Nejstarší filmové studio v Rusku. Bylo založeno v roce 1914.

představitelé nejrůznějších národností. Celkem do Kazachstánu, hlavně do Severního, bylo přesunuto více než 1,1 mil. obyvatel.

Tak se na území Kazachstánu dostala další silná vlna ruského obyvatelstva.

V souvislosti s válkou je možné uvést ještě jeden příklad vzájemné podpory národů, ocitnuvší se ve společném neštěstí. Tento příběh je příkladem duševní podpory, která je také nutná.

Během Obležení Leningradu (8. září 1941-27. ledna 1944) v období Velké vlastenecké války zasvětil kazašský básník Žambyl Žabajev obyvatelům Leningradu báseň „Leningradci, děti moje! Leningradci, hrdost moje!“, ve které se odrážela láska a podpora obyvatelům a obráncům obléhaného města. Báseň byla vydána v novinách a podle proseb obyvatel Leningradu byla vylepena na ulicích. Ze vzpomínek literáta a frontového vojáka Vsevoloda Višněvského „vojáci pocítili sdělení akyna³² jako příchod silné rezervy a šli do boje se zdvojnásobnou energií“. V roce 2003 v Sankt-Petěrburgu byla prezidentem Kazachstánu Nursultanem Nazarbajevým odhalena socha Žambyla Zabajeva, která se stala dárkem k 300. narozeninám města. Idea patřila kazašskému krajašskému spolku v Sankt-Petěrburgu. Tímto způsobem krajané a vláda Kazachstánu chtěli zvěčnit nezrušitelné přátelství ruského a kazašského národa.

Obrany Leningradu se zúčastnili desítky tisíc Kazachstánců.³³

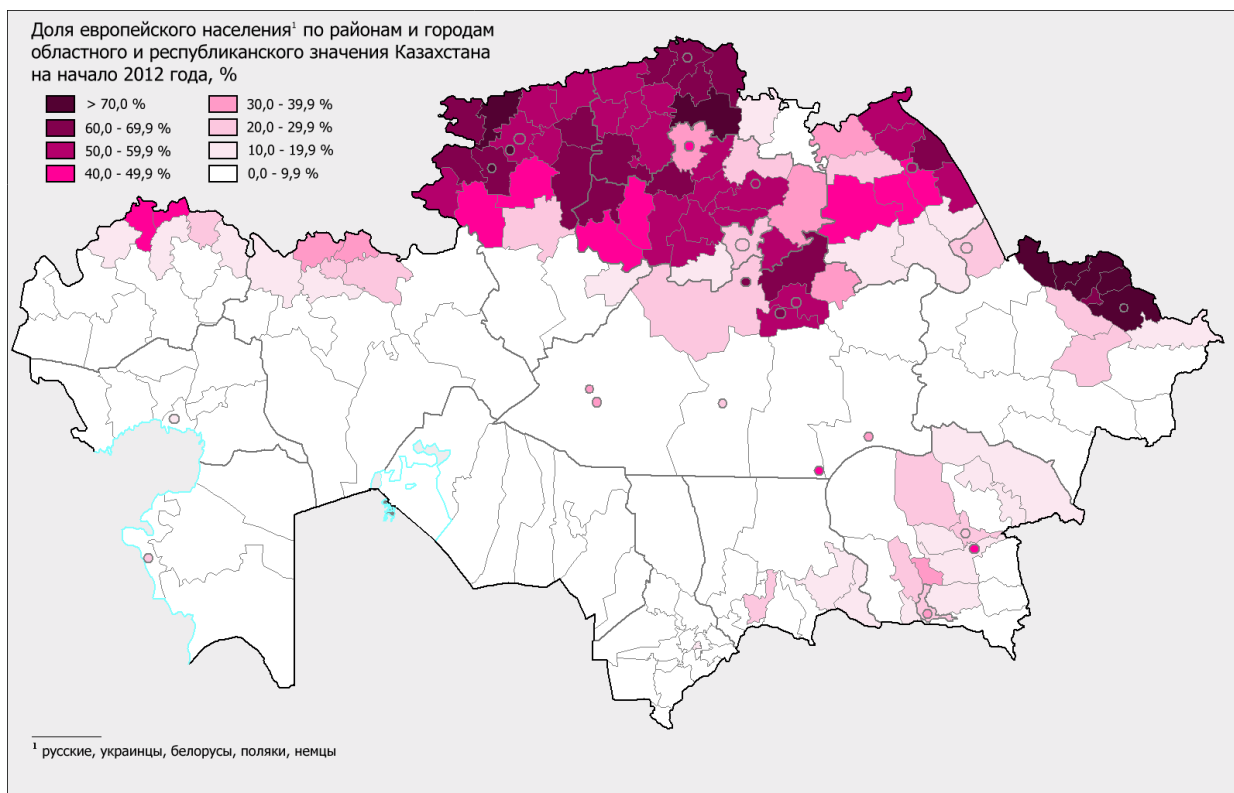
Z Kazachstánu bylo do řád Rudé armády během celé války přizváno celkem více 1, 4 mil. Kazachstánců, což znamenalo, že do armády narukoval každý čtvrtý dospělý obyvatel země.³⁴

Válka se stala hromadnou zkouškou pro všechny, a během ní se kazašský a ruský národ ještě více sjednotily a byly jedním bratrským národem.

³² Акын (kazašsky Ақын) – básník-improvizátor, zpěvák u turkických národů Střední Asie.

³³ *Petěrburžcy vspomínajut vojennyj podvig kazakhstancev.* [online] [1.3.2015] Dostupné z: <<http://www.kazakh.ru/news/id/1184/>>

³⁴ *Kazakhstancy na frontach Velikoj Otečestvennoj vojny.* [online] [cit.1.3.2015] Dostupné z: <<http://bibliotekar.kz/istoriki-kazahstana-za-9-klass-nachalo-x/2-kazahstancy-na-frontah-velikoi-oteches.html>>

Obrázek 1. – Podíl evropského obyvatelstva (Rusové, Ukrajinci, Bělorusové, Poláci, Němci) podle regionů a měst oblastního a republikánského významů Kazachstánu na začátku roku 2012, % Převzato z: <<http://total.kz/>>

4.4. Počet obyvatelstva a geografické rozmístění

Podle sčítání lidu v roce 1989 byly nejpočetnější ruskojazyčné komunity v regionech: Východokazašská oblast (64,9%), Severokazašská oblast (64,9%), Karagandská oblast (61,1%), Almatinská oblast (43,6%), Kustanajská oblast (45,2%), Pavlodarská oblast (42,4%), Celinogradská oblast (42,7%), Kokčetavská oblast (38,5%). Po rozpadu Sovětského Svazu v Kazachstánu zůstalo 6 milionů Rusů. V té době rusky umělo skoro všechno obyvatelstvo; byl to jazyk nejen pro sociální komunikaci, ale jazyk Kazachů, žijících ve městě.

Podle údajů z 1999 6906,5 tisíc lidí celého obyvatelstva (46,2%) ovládalo jeden jazyk, 8046,6 tisíc lidí (53,8%) – dvěma a více jazyky. Mluvit rusky umělo 12673,4 tisíc lidí, čili 84,8% obyvatelstva republiky, z toho 4479,5 tisíc (30%) – představiteli ruské národnosti, ostatní 8193,9 tisíc (54,8%) – představiteli jiných národností. Kazašský jazyk umělo 9631,3 tis. (64,4%).

Celkové údaje o počtu a dynamice ruského obyvatelstva v Kazachstánu:

	1959		1970		Ve srovnání s předchozím sčítáním lidu v %	1979		Ve srovnání s předchozím sčítáním lidu v %
	Tisíc lidí	%	Tisíc lidí	%		Tisíc lidí	%	
Celkem	9309,8	100	12848,5	100	138,0	14684,2	100	114,3
Rusové	3974,2	42,7	5499,8	42,8	138,4	5991,2	40,8	108,9
	1989		1999		Ve srovnání s předchozím sčítáním lidu v %	2009		Ve srovnání s předchozím sčítáním lidu v %
	Tisíc lidí	%	Tisíc lidí	%		Tisíc lidí	%	
Celkem	16464,5	100	14953,1	100	90,8	16004,8	100	107,0
Rusové	6227,5	37,8	4479,6	30	71,9	3797,0	23,7	84,7

Tabulka 2.

Počet ruského obyvatelstva podle regionů (odhad z 1. 1. 2014):

Oblasti a města	Podíl (%)	Počet
Akmolinská oblast	34,46	253458
Akťubinská oblast	12,54	101417
Almatinská oblast	15,20	301713
Atyrauská oblast	5,92	33634
Západokazašská oblast	20,96	130767

Žambylská oblast	10,75	116632
Karagandská oblast	37,44	512769
Kostanajská oblast	42,12	371019
Kyzylordská oblast	2,08	15417
Mangystauská oblast	6,66	39133
Jihokazašská oblast	4,84	132393
Pavlodarská oblast	45,05	158100
Severokazašská oblast	49,94	287562
Výchdokazašská oblast	37,97	529286
Astana	16,22	132103
Almaty	29,67	447259
Kazachstán	21,47	3685009

Tabulka 3.

Data v **Tab. 2.** a **3.** převzata z: *Perepis naselenija Rossijskoj Imperii, SSSR. Perepis naselenija Respubliki Kazachstan* [online] Demoscope Weekly, ISSN 1726-2887. [cit. 16.1.2015] Dostupné z: <<http://demoscope.ru/weekly/pril.php>>

5. Specifika ruské minority v Kazachstánu

Specifika ruská minorita určitě má, jako jakákoliv kultura, buď v rámci státu svého původu, anebo v rámci státu v některém smyslu cizího. Nedá se říct, že se ruská minorita cítí v Kazachstánu jako cizí. Oba národy mají dlouhou společnou historii, a dokonce i společné prvky kultury.

5.1. Jazyk ruské minority

Ruština a kazaština podle sčítání z roku 2009

	%		počet	podíl
kazaština	více než 60	písemná	7,528 mil	62
		ústní	8,988 mil	74
ruština	86	písemná	10,306 mil	84,8
		ústní	11,437 mil	94,4

Tabulka 4. Data převzata z:

<<http://newskaz.ru/society/20101112/921425.html>>

Podle sčítání z roku 1999 umělo kazaštinu 9,631 mil. lidí, čili 64,4% obyvatelstva.

Ruština je v Kazachstánu na druhém místě podle počtu nositelů a na prvním podle ovládní. Ruské obyvatelstvo Kazachstánu má většinou nízkou úroveň ovládní kazaštiny a nízkou motivaci k jejímu osvojení. Podle údajů z roku 2009, kazašsky umělo psát a číst jen 6,3% ruského obyvatelstva.

5.1.1. Vzdělání v ruštině

Podle údajů státního výboru statistiky v roce 1994 ve vzdělávacím sektoru převládal ruský jazyk: v předškolních zařízeních republiky se vychovávalo 478 490 dětí, na středních školách – 1033,9 tisíc žáků, na vysokých školách – 189 416 studentů. V akademickém roce 1999/2000 ze 3,5 milionu žáků středních škol bylo 1,6 milionu vyučováno v kazaštině (50,6%), 1,5 milionu – v ruštině (45%) a zbytek v ostatních jazycích (uzbecky, ujugursky, tádžicky atd.). Podle údajů prezidenta Nursultana Nazarbajeva, v dubnu roku 2006 40% žáků na středních školách bylo vyučováno pouze v ruštině, a skoro na všech kazašských vysokých školách se přednášelo také v ruštině. Z více než 120 soukromých škol výuka v kazaštině probíhala pouze ve dvou.

Na začátku roku 2010 kazašský ministr školství a vědy Bakytžan Žumagulov konstatoval, že ruských škol, tj. těch, ve kterých se veškeré předměty vyučují v ruštině, je v republice kolem 30%.

5.1.2. Status ruského jazyka v Kazachstánu

Podle Ústavy z roku 1995 ruský jazyk poprvé dostává status „oficiálně používaného na státních úřadech a v orgánech místní samosprávy“. Jak vysvětlilo ustanovení Ústavní Rady: „ve stejné výši jako kazašský se oficiálně používá i ruský jazyk“. V Zákoně od roku 1997 „O jazycích v republice Kazachstán“ toto ustanovení bylo zopakováno. V roce 2004 v Zákoně některé formulace byly pozměněny, což podle různých názorů nedává úplný smysl statusu ruského jazyka v Kazachstánu: „jazykem činnosti a administrativy státních orgánů, úřadů a orgánů místní samosprávy Republiky Kazachstán je státní jazyk, ve stejné výši s kazaštinou se oficiálně

používá i ruský jazyk“ ... „V činnosti nestátních organizací se používá státní jazyk a, podle potřeby, ostatní jazyky“.

V roce 2006 bylo prohlášeno, že k roku 2010 veškeré úřední dokumenty budou přeloženy do kazaštiny. (Při tom, oficiální bilingvismus bude zachráněn, ale kazašský jazyk se stane bezpodmínečně použitelným a prioritním).

Článek 7. Ústavy prohlašuje stejná práva pro ruský a kazašský jazyk.

6. června se tradičně oslavuje Den ruského jazyka (den narození Puškina).

5.2. Náboženství minority

Tradičním náboženstvím Rusů je pravoslaví. Pravoslaví v Kazachstánu je druhým náboženským vyznáním po islámu. Celkový počet vyznavačů pravoslaví činí kolem 4,2 milionů osob, čili 26% obyvatelstva státu.³⁵ Pravoslaví (v ruské tradici) se dostalo na území Kazachstánu během osvojování Sibíře. V té době se na severu Kazachstánu začínají objevovat prvky pravoslaví, ale první formy křesťanství nestoriánského typu se dostaly na území Střední Asie a Jižního Kazachstánu podél Hedvábné cesty z jihovýchodu v 4.-5. století a udržovaly dominantní stav v regionu do 7.-8. století, kdy arabské dobytí přineslo s sebou islám, který se prosadil mezi řekami Amudarja a Syrdarja. Dnes je koncentrace pravoslaví vyšší na severu republiky a ve velkých městech. V 19. století pro kázání pravoslaví na územích severního Kazachstánu byla založena Kirgizská duchovní mise³⁶, která existovala až do roku 1917 a byla uzavřena v rámci všeobecného boje komunistické vlády proti náboženství.³⁷ Od začátku 90. let 20. století se vyskytuje oživení pravoslavních tradic v Kazachstánu, ale zároveň klesá celkový počet vyznavačů v důsledku hromadné emigrace ruského obyvatelstva v postsovětském období.

Dne 7. května v roce 2003 tři eparchie³⁸ Ruské pravoslavné církve byly zřízeny v Kazašský mitropoličí okruh. 6. října roku 2010 na území Kazachstánu vznikly tři nové eparchie. Ve dnech 5.-6. října roku 2011 z dřívějších šesti eparchií byly odděleny další tři.

³⁵ Data z roku 2009

³⁶ V carském Rusku Kazaši byli označováni “kirgizové” nebo “kirgiz-kajsáci”

³⁷ Převzato z: *Dějatel'nost archim. Makarija (Gluchareva) na Altaje i kirgizskaja duchovnaja missija kak prodolženije Altajskoj missii.* [online] [cit.15.1.2015] Dostupné z: <<http://spgk.kz/index.php>>

³⁸ Eparchie – územní správní jednotka řeckokatolických a východních církví. Převzato z: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Eparchie>>

V roce 2009 se uskutečnilo sčítání lidu, během kterého byla kladena otázka o náboženské příslušnosti. Výsledky ukázaly, že převažující většina obyvatel jsou věřící (kolem 97%), jenom 3% dotazovaných odpovědělo, že nejsou věřící nebo odmítlo odpovídat.

Tabulka 5. Náboženská příslušnost obyvatel Kazachstánu v roce 2009

Odpovědi respondentů	Absolutní počet lidí (tis.)	Podíl na obyvatelstvu, %
muslimové	11 237,9	70,19
křesťané	4 190,1	26,17
židé	5,3	0,03
buddhisté	14,6	0,09
ostatní náboženství	30,1	0,19
nevěřící	450,5	2,81
neodpovědělo	81,0	0,51
Celkem	16 009,6	100,00

Data převzata z: Itogi nacionalnoj perepisi naselenija 2009. [online] [cit.15.1.2015]
Dostupné z: <http://www.stat.kz/news/Pages/n2_12_11_10.aspx>

Tabulka 6. Náboženské složení Kazachstánu v 19.století

Muslimové (Kazaši, Tataři, Sartové, Bucharci)	Více než 80%
Křesťané	Méně než 20% (0,2% - protestanti, 0,1% - katolíci, ostatní - pravoslavní)
Židé	0,09%
Buddhisté (Kalmyci)	0,04%

Data převzata z: <<http://www.elim.kz/article/386/>>

Kazachstán je kanonickým územím Ruské pravoslavné církve Moskevského Patriarchátu. Původně byl rozdělen do tří eparchií: Astanajské a Almatinské, Čimkentské a Akmolinské, Uralské a Gurjevské, pak se přidaly Karagandská a Šachtinská, Kostanajská a Petropavlovská, Pavlodarská a Ust'-Kamenogorská.

Na území dnešního Kazachstánu funguje devět klášterů (osm z nich jsou v Astanažské a Almatinské eparchii, jeden - v Uralské a Gurjevské), 230 farností (z toho 112 jsou v Astanažské a Almatinské eparchii, 40 – v Uralské a Gurjevské, 78 – v Čimkentské a Akmolinské), více než 300 kněží.

5.3. Odjezd Rusů z Kazachstánu v 90. letech 20. století

V době od roku 1990 do roku 1997 z Kazachstánu odjelo 1,2 mil. Rusů, což představuje skoro 14% celkového obyvatelstva. Z toho, více než 90% Rusů odjelo do Ruska.

Za základní faktory odjezdů jsou považovány:

- Rozpad jednotného prostoru SSSR;
- Návrat do země původu (Rusové – do Ruska, Němci – do Německa, Poláci – do Polska atd.);
- Vysoká nezaměstnanost a inflace na začátku 90. let;
- Rychlý růst kazašského obyvatelstva;
- Migrace nadbytečného venkovského obyvatelstva do měst;
- Zesílení mezietnické konkurence na trhu práce.

Avšak ekonomický vzestup v Kazachstánu a související s tím rozšiřování možností aplikace specialistů vede k poklesu tempa odjezdu Rusů z republiky: v roce 1999 z Kazachstánu odjelo o 80 tisíc Rusů více, než přijelo; v roce 2004 ten rozdíl činil zhruba 25 tisíc osob. Kvůli emigraci a etnickému specifiku přirozeného přírůstku národnostní složení obyvatelstva po roku 1990 se významně proměnilo. Již na začátku roku 1992 Kazaši (8,13 mil. osob) představovali absolutní většinu obyvatelstva (52%), Rusů mezitím bylo jen 31,4%.

Zároveň v souvislosti se složitou demografickou situací v Rusku byl přijat „Státní program pro poskytnutí podpory dobrovolnému stěhování do Ruské federace krajanům, žijícím v zahraničí“. Tento program byl zaměřen na stimulovalání stěhování lidí, především Rusů, kteří se po rozpadu Sovětského svazu ocitli za hranicemi Ruské federace a kteří chtějí se přestěhovat do Ruska. Daný program byl přijat Výnosem Prezidenta Ruské federace 28. června 2006 a vypočítán pro období od roku 2006 do roku 2012 (od roku 2013 se stává časově neomezeným).

5.4. Severní a východní Kazachstán

K severnímu Kazachstánu patří: Severokazašská oblast, Kostanažská oblast, Pavlodarská oblast,

Akmolinská oblast a hlavní město Astana. Všechny tyto regiony, s výjimkou Akmolinské oblasti a Astany, sousedí s Ruskem. Celková rozloha severního Kazachstánu činí 565 678 km². Celkový počet obyvatel – 3 759 336 osob.

Město	Rozloha (km ²)	Obyvatelstvo (2014)
Astana	710	818 330

Oblast	Administrativní centrum	Rozloha (km ²)	Obyvatelstvo (2013)
Akmolinská	Kokšetau (Kokčetau)	146 219	731 398
Kostanajská	Kostanaj	196 001	880 326
Pavlodarská	Pavlodar	124 755	752 100
Severokazašská	Petropavlovsk	97 993	578 400

Tabulka 7. Data převzata z: *Agentstvo Kazachstana po upravleniju zemelnymi resursami, Kazakstan Respublikasynyn parlamenty* [online] [cit. 8.2.2015] dostupné z:

<<http://www.parlam.kz/Information.aspx?doc=1&lan=ru-RU>>

Ve dvou z těchto oblastních center, v Petropavlovsku a Kostanaji, převažuje ruské obyvatelstvo (63,67% a 46,71%). V Pavlodaru je podíl Rusů a Kazachů přibližně stejný (42,8% Kazachů a 45% Rusů). V Kokšetau převládá kazašské obyvatelstvo (55,37%). Kazaši činí ¾ obyvatelstva Astany, největšího města v regionu.

Z jazykového hlediska je severní Kazachstán region s největším podílem ruského obyvatelstva v rámci celého státu. V regionu jsou většinou zastoupena dva etnika – Kazaši a Rusové. Rusové se začali stěhovat do severního Kazachstánu až v 19. století (později, než do západního, kam se stěhovali již od 18. století, protože Mladší žuz³⁹ se stal součástí Ruska dříve). Podíl Rusů prudce vzrostl v době Sovětského svazu díky vnitřní migraci z RSFSR a USSR, která dosáhla

³⁹ Žuz (*kazašsky* „жүз“) – „unie“, historicky se utvořené sdružení Kazachů. Vytvořilo se celkem tři žuzy: Starší, Střední, Mladší. Mladší žuz se nacházel na území dnešního Západního Kazachstánu.

vyvrcholení během osvojení celiny. Od roku 1991 podíl Rusů neustále klesá kvůli emigraci do Ruska. Důvody jsou různé. Někdo se stěhuje do země svého původu, aby se sjednotil se svou rodinou, příbuznými, mládež se stěhuje většinou kvůli vzdělání a pak zůstává, někdo jede za prací. V dnešní době jsou ale nejaktivnější přistěhovalci právě z řad mládeže.

Dnes celkový počet Kazachů převyšuje celkový počet Rusů v regionu.

Oblast	Kazaši	Rusové
Akmolinská	310 835	283 052
Kostanajská	317 762	360 976
Severokazašská	218 039	310 371
Pavlodarská	364 900	283 400
Astana	592 884	141 706
Celkem	1 880 090	1 324 589
Celkem (%)	50	35

Tabulka 8.

Národnostní složení Severního Kazachstánu v roce 2014:

Oblast	Kazaši	Rusové	Ukrajinci
Astana	74,3%	16,2%	1,7%
Akmolinská	49,2%	34,5%	4,7%
Pavlodarská	49,8	37,3%	4,8%
Kostanajská	38,8%	42,1%	8,9%

Severokazašská	34,2%	49,9%	4,5%
----------------	-------	-------	------

Tabulka 9.

Data v **Tab. 8.** a **9.** převzata z: *Informacionno-analitičeskij portal.* [online] Dostupné z: <<http://www.respublika-kaz.info/news/doslovno/37861/>>

V 90. letech 20. století byly zaregistrovány velké rozmachy migrace do severního Kazachstánu. Příčinou jsou ekonomické a etnické faktory. Ve srovnání s jižním a středním Kazachstánem, odkud byly sledovány největší migrační toky, průmysl a zemědělství severního Kazachstánu v tomto období zůstávaly celkem stabilní.

Východní Kazachstán zahrnuje Východokazašskou oblast s centrem ve městě Ust'-Kamenogorsk. Východokazašská oblast hraničí s Ruskem a Čínou. Její rozloha se rovná 283 226 km².

Etnické složení Východokazašské oblasti:

	Počet obyvatel, 1989	%	Počet obyvatel, 1999	%	Počet obyvatel, 2010	%
celkem	1767225	100	1531024	100	1418784	100
Kazaši	687879	38,92	743098	48,54	773233	54,5
Rusové	914424	51,74	694705	45,38	574704	40,51

Tabulka 10. Data převzata z: *Agentstvo Respubliky Kazachstan po statistike. Archiv.* [online] [cit.24.1.2015] Dostupné z: <http://www.stat.kz/publishing/Pages/Archives_2000.aspx>

Obrázek 2. Počet ruského obyvatelstva ve státech bývalého Sovětského Svazu. Data převzata z: Podíl etnik podle sčítání z roku 1989, počty obyvatelstva států jsou z roku 1994 [online] <https://ru.wikipedia.org/wiki/Русские_в_Казахстане> Priloženije Demoscope Weekly, ISSN 1726-2887. [cit.15.10.2014] Dostupné z: <<http://demoscope.ru/weekly/ssp/census.php?cy=6>>

5.5. Ruské organizace

Dle legislativy Kazachstánu je zakázáno vytvoření politických stran na základě národnostní či náboženské příslušnosti.

V republice v současnosti působí:

- Společenské sdružení „Republikánské slovanské hnutí „Lad“ (funguje od 26. zaří 1992). Jedním ze základních cílů bylo uznání ruského jazyka za druhý státní. Organizace má kolem 50 000 členů a 24 filiálek. Vydává vlastní časopis „Lad“, kde se publikují materiály analytického charakteru. Sídlo má v Kokčetau.
- Společenské sdružení „Prameny“;
- Ruská komunita Kazachstánu;
- Asociace učitelů ruských škol Kazachstánu;
- Společenské sdružení „Slovánské kulturní středisko“;

- 15. května 2002 na prezentaci společenského sdružení „Ruská strana Kazachstánu“ (RSK) bylo prohlášeno, že prvořadým úkolem RSK – přivést Rusy Kazachstánu k osvojování státního jazyka. Členy Ruské strany se stalo více než 3 tis. osob.
- Kozácké organizace.

Rusové a jiná evropská etnika se na území Kazachstánu mezi etnických srážek nikdy neúčastnili. Nepřítomnost v konfliktech „slovanské součásti“ se vysvětluje tím, že Kazaši a Rusové, zpravidla, zastávají různé ekonomické sféry činnosti a také vysokou tolerancí dvou etnik. Mimo to, Rusové mají možnost emigrovat do Ruska.

6. Kulturní přínos a vliv Rusů v Kazachstánu

Kazaši a Rusové na území Kazachstánu jsou příkladem, jak se dvě zcela odlišné kultury mohou navzájem ovlivňovat. Obě dvě kultury se také v průběhu svých společných dějin propojily a dodnes Kazachstán je státem, kde se objevují prvky jak kazašské, tak i ruské kultury. Po celém území republiky lze najít spoustu historických památkových objektů. Přínos, který přinesli ruští vědci, umělci a spisovatelé je dodnes nezbytnou součástí společné historie.

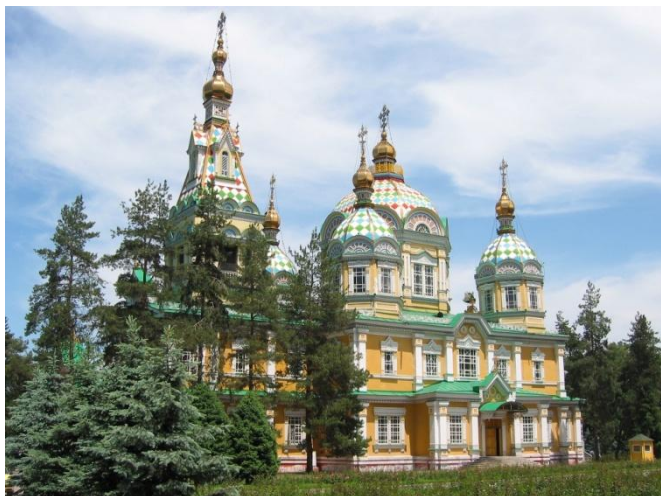
6.1. Architektura

Obrázek 3. *Andrej Pavlovič Zenkov*
Převzato z: <<https://ru.wikipedia.org>>

Zenkov Andrej Pavlovič (1863-1936) byl ruský architekt. Narodil se v rodině architekta Pavla Matvejeviča Zenkova ve městě Tobol'sk, Ruské Impérium. V roce 1867 se jeho rodina přestěhovala do vojenského okruhu Věrnij (dnes Almaty). Otec se stal jedním z projektantů prvního plánu zástavby města. Studoval na Sibiřském vojenském gymnáziu v Omsku, pak v Nikolajevském inženýrském učilišti v Sankt-Petěrburgu, v roce 1893 vystudoval Nikolajevskou vojensko-inženýrskou akademii a od téhož roku se zabýval civilním stavebnictvím v kazašských městech Sedmipalatinsk a Ust'-Kamenogorsk. V roce 1898 se vrátil zpátky do Věrného, kde vykonával funkci krajského inženýra a vedoucího stavebního oddělení. Andrej Zenkov se stal jedním ze zakladatelů seizmicky odolného stavebnictví. Jim postavené budovy (včetně Voznesenského katedrálního chrámu, výzdoba ikonostasu – Nikolaj Chludov)

vydržely nejsilnější zemětřesení r. 1911. Účastnil se výstavby administrativního centra Alma-Aty.

Obrázek 4. *Voznesenský katedrální chrám v Almaty (Vozněsenskij Kafedralnyj sobor goroda Almaty). Památník dřevěného stavitelství. Autor projektu: Zenkov A.P., r. 1907. Převzato z: <<http://mitropolia.kz/ru/info/hr/cathedral/71-voznemenskiy.html>>*

Obrázek 5. *Muzeum národních (kazašských) hudebních nástrojů Ykylasa (bývalý Dům důstojnického sboru) v Almaty. Ukázka dřevěného stavitelství. Autor projektu: Zenkov A.P., r. 1908. Převzato z: <<https://ru.wikipedia.org>>*

Mezi přestěhovalci do Kazachstánu byla i značná část kupců. Zvyšování počtu kupců se vyskytuje v první polovině 19. století. V té době většina kupců připadala na města Petropavlovsk a Sedmipalatinsk. S časem se to rozšířilo i v dalších městech: Omsku, Ust'-Kamenogorsku, Pavlodaru, Orenburgu. Jedním z nejvýznamnějších kupců Pavlodaru byl Djorov Artemij Ivanovič (1856-1921), který se do Pavlodarského újezdu dostal na začátku 70. let 19. století. Byl to kupec první gildy⁴⁰, mecenáš, čestný občan Pavlodaru, pocházel z Vladimírské gubernie. V roce 1896 – Djorov se stal prvním čestným občanem Pavlodaru, byl opatrovník, dobrodinec

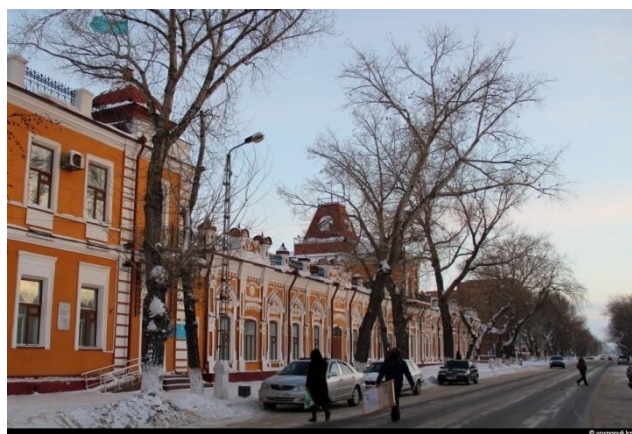
⁴⁰ Gilda (kupců) – spolkové obchodní sdružení (pozn.).

mnoha zařízení, podnikatel, akcionář. Postavil městské učiliště, kostel, knihovnu, lékárnu, opatrovník mnoha školních zařízení, čestný předseda Pavlodarského výboru „Červeného kříže“, čestný světový soudce. V letech 1886-1896 byl starostou města Pavlodar. V roce 1896 vystavěl v Pavlodaru obrovský obchodní dům. V roce 1910 odjel do Moskvy.⁴¹

Obchodní dům vystavěný v roce 1896 je dodnes historickou památkou Pavlodaru.

Obrázek 6. *Telegrafní ulice (Telegrafnaja ulica). Obchodní dům kupce Djorova. Pavlodar. 1912. Foto: Dmitrij Bagajev.*

Obrázek 7. *Obchodní dům kupce Djorova. Pavlodar. 2012. Data převzata z: Progulka po Pavlodaru. [online] [cit.28.2.2015] Dostupné z: <<http://www.voxpopuli.kz/history/943-progulka-po-pavlodaru.html>>*

6.2. Obraz Rusů v Kazachstánu v literatuře

Dlouhá společná historie obou národů se nemohla neobjevit i v literatuře. Je jednoznačné, že spisovatelé a básníci, kteří pobývali v Kazachstánu, ovlivnili literární tvorbu místních básníků, se kterými se setkali. Opačný vliv je také občas vidět z děl významných ruských klasiků.

⁴¹ Dostupné z: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Деров,_Артеми́й_Иванович>

A navíc, v povědomí lidí se dvě kultury stále prolínají a mají veliké množství společných rysů, dokonce se srovnávají i naši literární klasici jako jsou Puškin a Abaj⁴². Myšlenka o podobnosti a přátelství dvou kultur se projevila ve vytvoření sochy dvou básníků. Odhalení sochy Abaje a Puškina v roce 2006 bylo sladěno s rokem Abaje v Rusku a Puškina v Kazachstánu.

Obrázek 8. Socha Puškina a Abaje v Petropavlovsku. Dostupné z: < <http://mypiter.kz/albumpic-2832-dateD.html> >

Dalším příkladem koexistence ruské a kazašské kultury, která se odrazila v básnictví je ruský básník Pavel Nikolajevič Vasiljev. Pavel Vasiljev (1910-1937) se narodil v Zajsaně (v Kazachstánu). V roce 1911 se jeho rodina přestěhovala do Pavlodaru. Po ukončení sedmileté školy odjel do Vladivostoku (Rusko). V roce 1927 přijel do Moskvy a po doporučení Všeruského svazu spisovatelů nastoupil na literární oddělení dělnické fakulty umění Lunačarského. Několikrát se dostal do vězení kvůli svým básním, byl obviňován z chuligánství, nesouladu jeho děl se současným režimem apod. V roce 1935 byl vyloučen ze Svazů spisovatelů. V únoru 1937 byl uvězněn a odsouzen k smrti po obvinění z příslušnosti k „teroristické skupině“, která jakoby připravovala atentát na Stalina. V roce 1956 byl posmrtně rehabilitován. Básnictví Vasiljeva mělo obrovský vliv na další ruské básníky. Jeho básnictví spojuje folklor starého Ruska a motivy kazašské kultury, přírody Priirtyšja, ve kterém vyrostl a o kterém psal ve svých básních. Pavlodar v básnictví Vasiljeva – radostná vzpomínka na dětství. Pavel Vasiljev je dodnes považován za jednu z nejslavnějších osob Pavlodaru. Je po něm také pojmenována jedna z ulic Pavlodaru. Ve městě se nachází památník a dům - muzeum Pavla

⁴² Abaj (Ibráhím) Kunanbajuly (kazašsky *Абай (Ибраһим) Құнанбайұлы*) (1845-1904) byl kazašský básník, myslitel, zakladatel kazašské písemné literatury a její první klasik, reformátor kultury v duchu sblížení s ruskou a evropskou kulturou. Formování jeho světonázoru ovlivnily díla ruských klasiků, jejich prostřednictvím tedy i celá evropská literatura. Podporoval rozšiřování ruské a evropské literatury v Kazachstánu. Převzato z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Abaj_Kunanbajev>

Vasiljeva⁴³, jediná pamětní historická a kulturní památka básníka v Kazachstánu a celém postsovětském regionu. Pamětní deska Vasiljeva se nachází také v Moskvě, kde byl popraven a pohřben, v Omsku byl odhalen památník a místní knihovna nese jméno Pavla Vasiljeva, v Ust'-Kamenogorsku jedna z ulic také nese jeho jméno.

Obrázky 9, 10. *Dům-muzeum Pavla Vasiljeva v Pavlodaru.* Foto: Yuliya Mechsheryakova, vlastní archiv.

6.3. Výtvarné umění v Kazachstánu

Výrazným příkladem této trvalé koexistence může sloužit i výtvarné umění. Za začátek dějin výtvarného umění Kazachstánu lze zhruba označit až konec 19. století. Samozřejmě, že předtím v Kazachstánu existovaly jakési formy umění, jako jsou prvobytné obrázky na skálách, vyšívání, zlatnická výroba (ta převládala ale většinou v jižní části Kazachstánu, kde procházela Hedvábná cesta), výroba různorodých plst'ových předmětů pro domácnost atd. Profesionální malířství se však zrodilo mnohem později.

Vznik malířství na území Kazachstánu je spojen až s příchodem ruských geologických, botanických a jiných vědeckých expedic (hlavně od roku 1877, kdy ruský malíř Chludov přijíždí do města Věrnjy). Od tohoto období také v Kazachstánu zůstávají a zakládají se mnohé rodiny ruského obyvatelstva. V této souvislosti příchod malířství do Kazachstánu můžeme považovat i za jedno ze specifíků minority, která toto umění s sebou přinesla.

⁴³ Dostupné z: <<http://dmpv.kz/>>

6.3.1. Chronologie vývoje výtvarného umění v Kazachstánu

Obecně vývoj umění na území Kazachstánu lze charakterizovat několika historickými etapami:

- Konec 19. století-začátek 20. století – ruští malíři s vědeckými expedicemi začínají prosazovat malířství, zakládají první výtvarné ateliéry, ze kterých vychází první národní malíř Kazachstánu A. Kastějev. Asimilace evropského výtvarného systému.
- 30.-50. léta 20. století – doba stalinismu, v malířství převládá portrét, standardizace výtvarného umění, díla na zakázku.
- 60.-70.-80. léta 20. století – zrození národní profesionální školy Kazachstánu.
- 90. léta 20.století – první soukromé galerie a asociace malířů. Priority: svoboda tvůrčí činnosti, ochrana historického a kulturního dědictví, úcta všech národních kultur na území republiky, vytváření podmínek pro mezinárodní spolupráce v kulturní sféře.
- Rok 2000 – založení Akademie výtvarných umění v Almatě, první v historii Kazachstánu

6.3.2. Počátky formování národního výtvarného umění: konec 19. století.

Evropský výtvarný systém malířství se postupně zapojoval do území středoasijského regionu, ve kterém bylo základní kulturní tradicí dekoračně užité umění. Pokud hovoříme o malířství v Kazachstánu, nemůžeme nechat stranou ruského malíře Nikolaja Chludova a jeho významný vliv na formování výtvarného umění Kazachstánu. Díla Chludova mohou být definovány jako první stadium začleňování malířské tradice do regionální kultury. Jeho díla mají formu etnografického dědictví, což se stalo svérázným spojovacím článkem mezi evropskou výtvarnou zkušeností a specifickým národním vnímáním světa. Ve Střední Asii malíř s velkým zájmem pozoroval osobitosti lidového každodenního života, což pak bylo odraženo v jeho početných pestrých dílech. Zrovna v jeho ateliéru, otevřeném v roce 1921 v Alma-Atě, získali své první profesionální zručnosti Kastějev a Bortnikov, jedni z prvních kazašských profesionálních malířů. Značná doba vývoje se stala současně s dobou existence Sovětského svazu. V roce 1932 vyšlo vládní nařízení „O přestavbě literárně výtvarných organizací“, které stanovilo jednotu ideologického vedení ve sféře kultury, socialistický realismus v umění se stal určující metodou. Prvním krokem k formování vlastní výtvarné infrastruktury se stalo založení Organizačního zýboru Svazu malířů Kazachstánu v roce 1933. V roce 1935 v Kazachstánu byla organizována galerie výtvarného umění a roku 1937 byly Moskvou a Leningradem republice předány darem díla ruských a zahraničních malířů. V Kazachstánu se rozvíjely tradiční žánry umění: historické

a portrétní malířství, krajinomalba a zátiší. Pravidelně se uskutečňovaly tématické výstavy. V letech 1942 a 1943 se konaly výstavy zasvěcené Velké vlastenecké válce.

- *Chludov Nikolaj Gavrilovič* (1850-1935) byl ruský malíř, narodil se v Orlovské gubernii. Vystudoval Oděskou uměleckou školu, pak pokračoval v malířských ateliérech Petrohradu. Od roku 1877 žil ve městě Věrnij (dnes Almaty). Pracoval jako kreslíř a topograf v geologických expedicích v horách Chan Tengri (1886), spolu s profesorem Mušketovem zkoumal Věrnské zeměměřesení (1887), byl členem Turkestanského kroužku milovníků archeologie, zakladatelem Sedmiříčského oddělení Ruského geografického spolku. Během mnoha let byl Chludov učitelem malby a kresby na vysokých a středních odborných školách ve Věrném. Od roku 1921 vede ateliér, ve kterém studují začínající malíři. Hral důležitou roli v profesionální přípravě prvních kazašských a kyrgyzských malířů. Jeho nejznámějšími žáky byly Abylchan Kastějev, Bortnikov, Semen Čujkov. Mimo jiné, byl organizátorem první obrazové výstavy Sovětského Sedmiříčí. Chludov je autorem mnoha děl. Jeho nejoblíbenější tematikou byl každodenní život kazašského národa. Jeho přínos ve vývoj výtvarného umění Kazachstánu je obrovský a díky němu má kazašská profesionální umělecká škola svého prvního národního malíře – Abylchana Kastějeva.

Obrázek 11. *N. Chludov na Džajljau*⁴⁴, 1960. Autor: BORTNIKOV, A. Foto: Yuliya Mechsheryakova, ze sbírek fondu Pavlodarského muzea.

- *Bortnikov Alexej* (1909-1980) se narodil v Kzyl-Ordinské oblasti v Kazachstánu. Studoval v ateliéru Chludova v Alma-Atě (1922-1928). V roce 1932 vystudoval výtvarnou vysokou školu v Oděse. Od roku 1933 žil a pracoval v Alma-Atě, přednášel v uměleckém učilišti spolu s Čerkasskim, Leontjevovym, Zalcmanem. Byl jedním ze zakladatelů Svazu malířů Kazachstánu. Klíčovým a hlavním bodem v jeho dílech je každodenní život kočovníků, což je důsledkem vlivu jeho učitele Chludova. Dalším oblíbeným tématem malíře byly děti. Tomuto tématu se věnoval během mnoha let. Jeho díla mají značnou hodnotu a jsou nezbytným zdrojem historiko etnografických informací.

Obrázek 12. *Jaro přišlo.*

1958. Autor: BORTNIKOV, A. Foto: Yuliya Mechsheryakova, ze sbírek fondu Pavlodarského muzea.

⁴⁴ Džajljau (kazašsky *жайлау*) – letní pastviště (pozn.).

Obrázek 13. *V jurtě*⁴⁵. Autor: CHLUDOV, N. Převzato z: *Istorija Kazachstana v pamjatnikach i kartinach*. [online] [cit.26.9.2014] Dostupné z: <<http://www.tarih-begalinka.kz/ru/monuments/page1236/>>

- *Abylchan Kastějev* (1904 - 1973) se narodil v aulu⁴⁶ Čižin blízko Džarkentu (dnes Almatinská oblast). Kastějev byl kazašský malíř, národní malíř Kazašské SSR, zakladatel kazašského výtvarného umění, praotec současného umění. S jeho jménem je spjat celý proces formování národní výtvarné školy Kazachstánu. V letech 1929 - 1931 studoval v malířském ateliéru Nikolaja Chludova. Pokračoval se studiem v Moskvě. Byl předsedou Unie malířů Kazachstánu v letech 1954 – 1956. Ve svých pracích se věnoval krajinomalbě s národními motivy. V jeho dílech se odráží národní svébytnost kazašského národa.

Takto se vyvíjelo postupně výtvarné umění Kazachstánu.

⁴⁵ Jurta (kazašsky *kuz yū*) – tradiční přenosné obydlí kočovníků (pozn.).

⁴⁶ Aul je označení pro vesnici nebo osídlení v Kazachstánu.

Obrázek 14. *Turksib*⁴⁷. Autor: KASTĚJEV, A. Převzato z: *Slovar terminov izobrazitel'nogo iskusstva*. [online] [cit.26.9.2014] Dostupné z: <<http://artdic.ru/artis/069/kasteev.htm>>

6.3.3. Výtvarné umění Kazachstánu od 30.let 20.století až po současnost

V 30.-50. letech 20. století stalinismus ovlivňuje nejen společenské, ale i kulturní aspekty života společnosti a přináší nové prvky v umění. Malíři v tu dobu měli odpovídat všem standardům ve svých dílech. V žánrech té doby převládá portrét. Velký vliv na vývoj umění tohoto období měli vyhnanci z Ruska, Ukrajiny a jiných republik Sovětského svazu. Byli mezi nimi představitelé různých národností: Rusové, Ukrajinci, Židé, Němci, Moldavanci, Litevci, Estonci... Tím se dá vysvětlit mnohonárodnostní složení nejen tehdejších malířských svazů, ale i dnešní složení obyvatelstva Kazachstánu. Nejslavnějšími představiteli byli například Tokaj, Čerkasskij, Ejfert, Kalmykov, Bibin, Rečenskij, Zalcman, Gercen, Brjummer a přínos ostatních je také nepochybný.

Pak přichází nová éra pro kazašské malíře: 60.-70.-80. léta jsou dobou zrození národní školy výtvarného umění. Nyní se malíři mohli věnovat více národní tematice, krajinomalbě, oproti portrétům významných politických a veřejných činitelů. K nejvýznamnějším představitelům národní školy patřili: Abylchan Kastějev, Ajša Galimbajeva, Sultan Chodžikov, Sabur Mambějev, Salichitdin Ajtbajev a Žanataj Šarděnov.

⁴⁷ Turkestánsko-sibiřská dráha (kazašsky *Түрксіб теміржолы*) – železniční trať, spojující Střední Asii a Sibiř. Byla postavena v letech 1926-1931. Jedna z hlavních staveb první pětiletky SSSR (pozn).

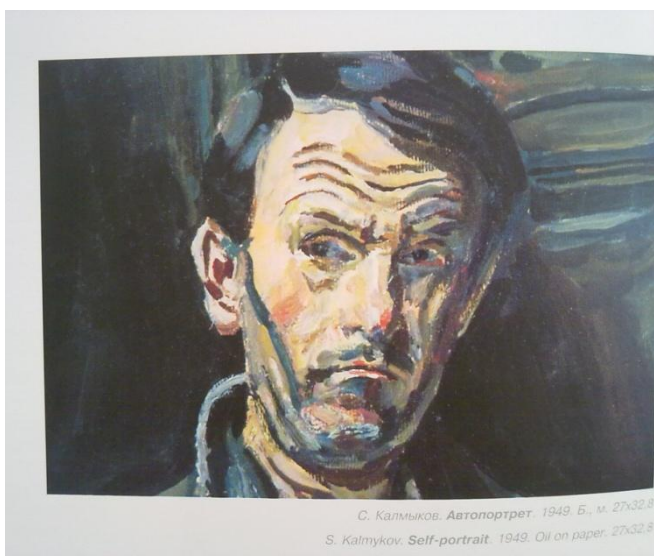
Některé specifičnosti výtvarného umění v Kazachstánu:

- Mnohonárodnostní struktura malířů (což je podmíněno historickými událostmi: vyhoštění, evakuace atd.).
- Významný vliv tradičního světonázoru Kazachů - kočovníků na metody výtvarného výkladu a interpretace reality.
- Asimilace různých směrů a stylů (hlavně se projevuje v letech 1960 - 1990).

Mezi kazašskými malíři byli i ti, jejichž díla se neukládaly do formálního rámce tradičního umění. Jejich díla neodrážely realitu, spíše předávaly subjektivní názory autorů. Výrazným příkladem takového proudu je ruský a pak sovětský kazašský malíř Sergej Ivanovič Kalmykov.

➤ *Kalmykov Sergej Ivanovič* (1891-1967) – malíř avangardního uměleckého směru. Narodil se ve středoasijském Samarkandu, který se tehdy stal součástí Ruského impéria. Vystudoval malířství v Moskvě, pak v Sankt-Petěrburgu. V roce 1935, kdy se posílila cenzura a byly prováděny čistky v řadách inteligence, Kalmykov se rozhoduje odjet do Alma-Aty, kde zůstává po celý život.

Jeho díla nemají žádné analogie v dějinách světového umění. Během své tvůrčí činnosti si Kalmykov vytvořil svůj originální styl malby, který je občas nazýván „fantastickým expresionismem“. Za jeho života, neměla jeho tvorba uznání, byl téměř neznámý a na konci života všemi opuštěný. Dnes je považován za jednoho z nejdůležitějších představitelů ruského avangardního umění. Je autorem 1500 obrazů, výkresů, ilustrací, divadelních dekorací a literárních zápisů.

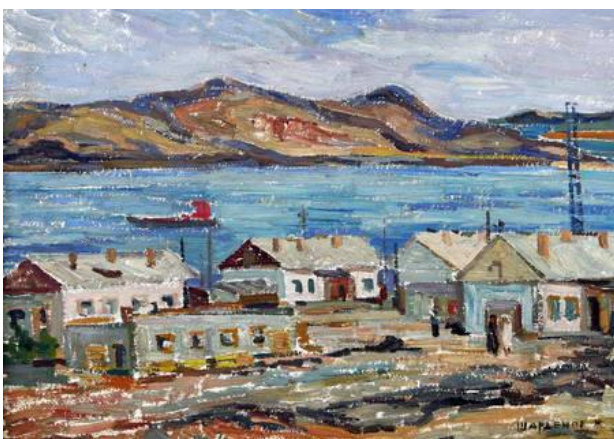

Obrázek 15. *Autoportrét*, 1949. Autor:

KALMYKOV, S. Foto: Yuliya Mechsheryakova, ze sbírek fondu Pavlodarského muzea.

Začátek 60. let 20. století se stal přelomovým pro vývoj nejen kazašského, ale i celého moderního umění. V té době se rozšířily v různých sférách veřejného života kontakty se Západem, což způsobilo zvláštní charakter vývoje umění. Osobnost, její emoce a dědictví národního umění přidaly živý duch komunistické společnosti.

Národní malíři první poloviny 60. let 20. století, kteří vystudovali výtvarné školy v Moskvě a Leningradu, se pak vraceli do Kazachstánu a byli plni entuziazmu a nových záměrů. K nim patřili malíři Tělžanov, Šajachmětov, Stěpanov. Ve všech jejich dílech je dobře vidět prvky tradiční školy ruského malířství. V 60. - 70. letech malíři Ajtbajev, Sarijev, Sachi Romanov vytvářeli díla, které se staly mezníky v historii kazašského výtvarného umění. Malíři tohoto období se inspirovali svými tradicemi, kazašským národním folklorem, národem, kazašskou přírodou. Byla namalována spousta krajinomaleb, například Šarděnovem.

Obrázek 16. Autor: ŠARDĚNOV, Ž. Převzato

z: *Respublikanskij ježenědělnik Novoje pokolenije* [online] [cit.8.3.2015] Dostupné z: <<http://www.np.kz/old/2006/23/rcultura.html>>

Romantismus industriální doby, který změnil celý Kazachstán a jeho lidi, byl odrážen v dílech Tulepbajeva. Autor předával své vjemy prostřednictvím abstraktních forem. Jedno z nejznámějších jeho děl „Všední dny Mangyšlaka“ (rusky „Будни Мангышлака“) bylo označeno premií Leninského komsomolce Kazachstánu v roce 1984.⁴⁸

⁴⁸ *Laureaty premii Leninskogo komsomola Kazakhstana* [online] [cit.8.3.2015] Dostupné z: <<http://komsomol-100.narod.ru/kniga/laureatk.htm>>

Obrázek 17. *Všední dny Mangyšlaka (Budni Mangyšlaka)*, 1978. Autor: TULEPBAJEV, J. Foto: Yuliya Mechsheryakova, ze sbírek fondu Pavlodarského muzea.

Mangyšlaka), 1978. Autor: TULEPBAJEV, J. Foto: Yuliya Mechsheryakova, ze sbírek fondu Pavlodarského muzea.

Důležitou událostí pro kulturní život Kazachstánu se stalo zahájení Státního muzea umění KazSSR na základě stranické galerie v roce 1976. V roce 1984 muzeum bylo přejmenováno na počest prvního národního malíře Kazachstánu Abylchana Kastějeva.

Po prohlášení nezávislosti Kazachstánu v roce 1991 započala nová etapa i v umění. V kultuře se to projevovalo zvyšováním zájmu k vyjádření národní myšlenky a zároveň tradicí bratrstva a spolupráce Kazachstánců, představiteli více než 100 národností.

Současné výtvarné umění Kazachstánu se vyvíjelo na základě národního kulturního dědictví a pokračuje s udržováním tradice realismu ruské výtvarné školy. K formování kazašského výtvarného umění ve velké míře přispěli N. G. Chludov, N. I. Krutiľnikov, L. P. Leont'jev, A. I. Bortnikov, A. M. Čerkasskij, P. J. Zalcman a jiní. Vzdělání kazašských malířů bylo založeno na principech klasické ruské výtvarné školy, která k 20. století už měla své vlastní tradice a charakteristické rysy, například krajinomalba – národní ruský žánr, který od samého začátku dějin umění Kazachstánu můžeme pozorovat i v dílech kazašských malířů. Prvními výtvarnými pedagogy v Kazachstánu byli ruští malíři, kteří se dostali na toto území v důsledku své vědecké práce, politického vyhoštění, evakuace během války apod. Určitou zvláštností kazašského výtvarného umění je právě propojenost kazašské tradice a kulturního dědictví s ruskou školou a ruským realismem v umění.

7. Praktická část

Hlavním cílem praktické části je určit vztahy mezi majoritou a minoritou. Jak vnímají sami sebe Rusové v Kazachstánu ve srovnání s Rusy z Ruska? A jaké jsou vztahy mezi těmito minoritami a majoritami a co charakterizuje jejich vzájemné postoje? Ke zjištění těchto informací byly

použity dotazníky. Za respondenty byli vybráni příslušníci Kazachstánu i Ruska. Pro určení specifik ruské minority v Kazachstánu je nutné stanovit, jak se liší od specifik typických pro představitele téhož etnika ze státu svého původu, kde toto etnikum prezentuje majoritu, nikoli minoritu. Rozdíly, pokud existují, vyplynou ze srovnání odpovědí Rusů z Ruska a Rusů z Kazachstánu. Odpovědi Kazachů poslouží jako pomůcka pro pochopení vztahů majority k minoritě. Respondentům byly pokládány následující otázky:

- Otázky pro Rusy z Kazachstánu:

1. Rok narození
2. Narodil(a) jste se v Kazachstánu? / Jak dlouho žijete v Kazachstánu?
3. Který stát považujete za svůj domov?
4. Cítíte rozdíly mezi Rusy a Kazachy ve svém státě?
5. Jak vnímáte jako představitel minority vztah, který k vám zaujímá majorita?
6. Chtěl(a) byste odejít z Kazachstánu? (Pokud ano, proč?)
7. Jak se bude podle vás ruská minorita v Kazachstánu nadále vyvíjet? Bude se rozrůstat, nebo naopak zmenšovat? Jak se proměnily (pokud změna nastala) vztahy mezi lidmi těchto národností?

- Otázky pro Kazachy z Kazachstánu:

1. Rok narození
2. Narodil(a) jste se v Kazachstánu? / Jak dlouho žijete v Kazachstánu?
3. Cítíte rozdíly mezi Rusy a Kazachy ve svém státě?
4. Jak se vztahujete k představitelům ruské minority? Berete je jako minoritní skupinu?
5. Jak určujete kazašskou národnost v Kazachstánu?
6. Chtěl(a) byste odejít z Kazachstánu? (Pokud ano, proč?)
7. Jak se bude podle vás ruská minorita v Kazachstánu nadále vyvíjet? Bude se rozrůstat, nebo naopak zmenšovat?
8. Jak se proměnily (pokud změna nastala) vztahy mezi zástupci těchto národností?

- Otázky pro Rusy z Ruska:

1. Rok narození
2. Narodil(a) jste se v Rusku? / Cítíte se jako Rus? / Který stát považujete za svůj domov? (Pozn.: otázka byla určena nejen pro Rusy, kteří se narodili v Rusku, ale např. i v Bělorusku; nyní však žijí v Rusku, proto zde uvádíme několik variant otázky.)
3. Cítíte nějaký rozdíl mezi Rusy z Kazachstánu a Rusy z Ruska? (Pokud ano, jaký?)

4. Máte známé mezi Kazachy?
5. Existuje podle vás rozdíl mezi Rusy z Kazachstánu a Kazachy z Kazachstánu? (Jaký? Proč?)
6. Jak se bude podle vašeho mínění ruská minorita v Kazachstánu nadále vyvíjet? Bude se rozrůstat, nebo naopak zmenšovat?

Seznam respondentů:

Jméno	Věk	Stát narození	Trvalý pobyt	Povolání
Galina	78	SSSR (RSFSR)	Kazachstán	zdravotní sestra, důchodkyně
Olga	53	SSSR (Kazašská SSR)	Kazachstán	lékařka
Nina	51	SSSR (Kazašská SSR)	Kazachstán	lékařka
Jelena	52	SSSR (Kazašská SSR)	Kazachstán	lékařka
Dmitrij	51	SSSR (Kazašská SSR)	Kazachstán	právník
Valentina	77	SSSR (Kazašská SSR)	Kazachstán	hygienička důchodkyně
Vladimir	77	SSSR (RSFSR)	Kazachstán	stavitel, důchodce
Michail	21	Kazachstán	Kazachstán	student, pojišťovací agent
Anastasija	25	Kazachstán	Ruská federace	aspirantka, pedagožka
Věra	21	Kazachstán	Kazachstán	studentka, účetní

Jevgenij	21	Kazachstán	Kazachstán	student, pojišťovací agent
Ajgul'	20	Kazachstán	Kazachstán	studentka
Pavel	24	Kazachstán	Kazachstán	manažer
Ivan	23	Kazachstán	Kazachstán	student
Madina	23	Kazachstán	Kazachstán	studentka
Manšuk	19	Kazachstán	Kazachstán	studentka
Ajgul'	43	Kazachstán	Kazachstán	žena v domácnosti
Ajdar	48	Kazachstán	Kazachstán	manažer
Denis	29	SSSR (RSFSR)	Česká republika	programátor
Iraida	21	Ruská federace	Ruská federace	studentka
Ajgerim	21	Kazachstán	Kazachstán	studentka
Meruert	21	Kazachstán	Kazachstán	studentka
Irina	27	SSSR (RSFSR)	Ruská federace	bioložka
Tatiana	20	Bělorusko	Ruská federace	studentka
Rustem	21	Kazachstán	Kazachstán	student
Asem	21	Kazachstán	Kazachstán	student
Marat	54	SSSR (Kazašská SSR)	Kazachstán	elektrotechnik
Jermek	61	SSSR (Kazašská SSR)	Kazachstán	stavitel

Merej	22	Kazachstán	Kazachstán	studentka
Aral	53	SSSR (Kazašská SSR)	Kazachstán	lékař
Berik	55	SSSR (Kazašská SSR)	Kazachstán	právník

Dotazník vyplnilo celkem 31 lidí.

Je samozřejmé, že každý respondent zastával svůj vlastní názor, ale objevily se i některé společné rysy výpovědí. Odpovědi Kazachů a Rusů z Kazachstánu na některé otázky byly téměř shodné. Všichni odpověděli, že k představitelům jiných národností mají dobré vztahy a svůj poměr k majoritě či minoritě nepovažují za nijak problematický. Značná část starší generace uvedla, že vztahy mezi lidmi se od dob Sovětského svazu proměnily, ale nikdo nespatřuje souvislost s otázkou národností a jejich postavením. Změna souvisí podle nich s nastolením nového režimu a obecnou změnou hodnot (mnozí uvedli, že dnes jsou lidé zistnější a lhostejnější než dříve). Co se týká toho, jak Rusové žijící v Kazachstánu vnímají pojem „domova“, v reakci na otázku „co považujete za svůj domov“ respondenti bez výjimky uváděli stát, ve kterém se narodili. Někdo doplnil i Rusko jako svůj druhý domov. Všichni respondenti narození v Kazachstánu psali o svém dobrém vztahu k tomuto státu a k lidem. Vztahy budou pokračovat i nadále, i když se respondent možná přestěhuje do jiné země (což by mohlo být i Rusko). Představitelé starší generace možnost svého přestěhování odmítají, protože v Kazachstánu se cítí dobře a na zemi jsou zvyklí. Lidé mladší generace své možné přestěhování většinou neodmítají, někteří už studují v Rusku a chtěli by tam zůstat, ostatní o tom jen občas přemýšlejí.

Co je pro ruskou minoritu domovem? „Domov je tam, kde jsem se narodil“ – tento názor vyjadřují téměř všichni respondenti. V Kazachstánu mají rodinu, a proto jej považují za domov. Ale ani Rusko nevnímají jako cizí stát, spíše jako druhý domov, odkud pocházejí předkové. Mají tam kořeny, na něž nelze zapomenout. Někteří rozdíly mezi Ruskem a Kazachstánem nevnímají. Někdo říká, že když je právě v Rusku, cítí jej jako své rodné místo.

Jaké rozdíly uvádějí respondenti? (Pokud je spatřují?) Co se týče rozdílů, většina dotazovaných se shodla, že rozdíly existují, ale nikoli mezi národnostmi, nýbrž mezi lidmi. Nemá to nic společného s etnikem, hodně záleží na konkrétním člověku. Bylo zajímavé se dozvědět, že několik respondentů má ve svém okolí Kazachy, kteří si váží kazašské tradice, ale sami sebe považují za Rusy (viz vlastní zkušenost: znám Kazacha, který vždycky snil o synovi, má však tři dcery, a nejmladší dal nejen jméno chlapecké, ale dokonce i ruské). Naopak najdeme Rusy, kteří

se cítí jako praví muslimové. Jedna z respondentek odpověděla, že v dětství se považovala za Rusku, a byla proto dost překvapena, když se dozvěděla, že je vlastně Kazaška. Nikdy nepředpokládala, že by mohly mezi lidmi existovat rozdíly a vůbec nad tím nepřemýšlela. Dnes už ví, že je Kazaška, ale otázku rozdílů stále nepovažuje za důležitou a lidi nerozděluje podle národnosti, náboženské, státní či jiné příslušnosti. Jeden z kazašských respondentů připomíná, že Rusové fakticky představují etnickou minoritní skupinu, ale v životní praxi nejsou patrné rozdíly, které by činily z této skupiny nějakou odlišnou součást společnosti.

V práci sledujeme rozdíly nejen mezi Rusy a Kazachy, ale i mezi „ruskými Rusy“ a „kazašskými Rusy“. Respondenti z Ruska potvrdili, že rozdíly existují. Většinou se prý týkají hlavně politických názorů. Někteří uváděli i rozdíly v mentalitě a chování. Podle odpovědí respondentů z Ruska (ne všech) jsou rozdíly mezi Kazachy a Rusy z Kazachstánu zřejmé, a to hlavně v mentalitě (u Rusů se objevují znaky ruské mentality, zčásti však také kazašské). Samozřejmě také v kultuře a náboženském vyznání. Někteří dotazovaní z Ruska považovali otázku o rozdílech Rusů a Kazachů dokonce za zvláštní, protože je podle nich zřejmé, že mezi dvěma různými národy pochopitelně existují kulturní a etnické odlišnosti. Je zajímavé, že téměř nikdo z mladších respondentů z Kazachstánu (s výjimkou dvou) rozdíly nespatřuje, všichni uvedli, že Rusové a Kazaši z Kazachstánu se neliší, i když vyznávají například odlišná náboženství. Poněkud jinak na daný stav pohlíží představitelé střední a starší generace (Kazachstán) – v odpovědi zmiňují jako důležitý rozdíl právě náboženské vyznání. Jde podle nich o hlavní, v několika případech ovšem jediný rozdíl. Ze slov respondentky z Ruska rozdíly mezi Kazachy a Rusy z Kazachstánu nejsou velké, ale je patrné, že Rusové se pokládají za složku ruské společnosti, a Kazaši společnosti kazašské.

Jak vnímají dotazovaní vztahy mezi majoritou a minoritou? Naprostá většina respondentů napsala, že mezi představiteli majority či minority nerozlišují, někteří se nad otázkami vztahu k nim a nad těmito pojmy vůbec ani nezamýšlejí. Všichni Rusové z Kazachstánu uvedli, že se s negativním vztahem k sobě jako zástupcům minority nesetkali. Jako problém byl občas uveden jazyk. Starší respondenti psali o tom, že neovládají kazaštinu, a cítí se proto občas nepříjemě. Současně však připomínali, že mají se staršími Kazachy dobré přátelské a sousedské vztahy.

Nelze se divit, že se otázka jazyka a schopnosti či neschopnosti domluvit se kazašsky významně projevila právě u starší generace. Jistá část starších Kazachů se přistěhovala do měst poměrně nedávno (díky svým dětem, kteří zde pracují) a na venkově čili v aulu se mluví kazašsky. Proto neumí dokonale rusky, a občas této řeči ani nerozumí. A starší Rusové na to narážejí častěji než mládež. Neplatí to však bez výjimky. Někteří se do měst přestěhovali ještě za dob Sovětského

svazu a rusky mluví plyně. Nicméně v poslední době není neobvyklé nalézt i mladé Kazachy, kteří rusky nehovoří. Také oni se přistěhovali z venkova.

Vývoj početního zastoupení městského a venkovského obyvatelstva Kazachstánu

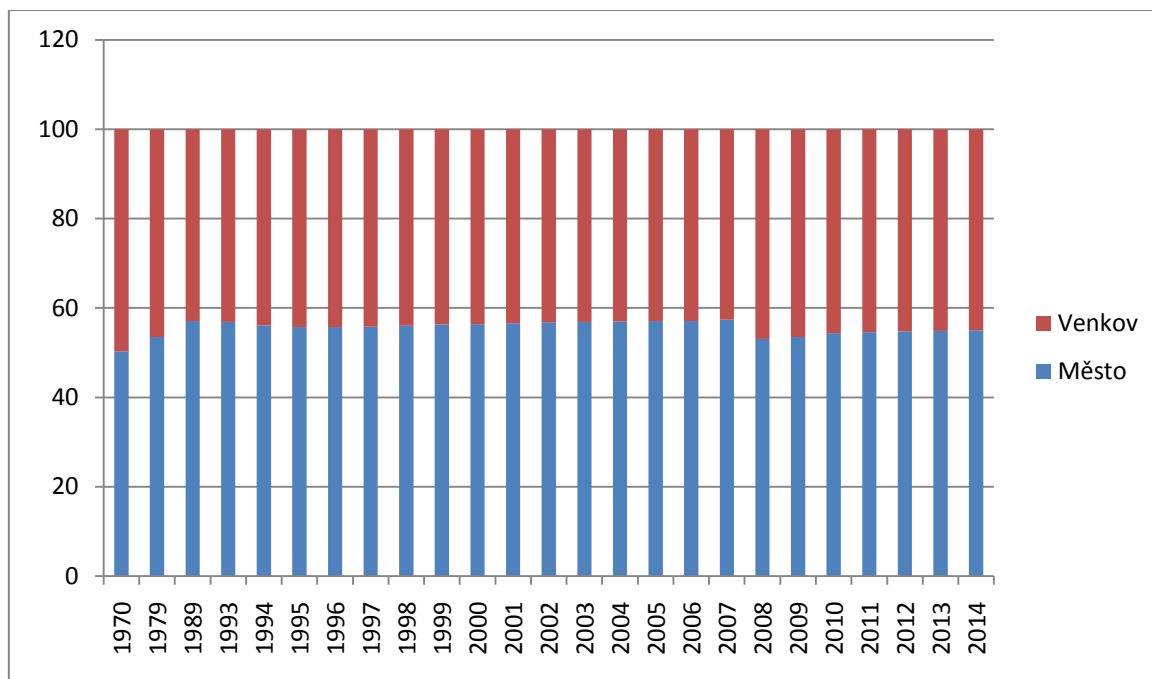
Rok	Obyvatelstvo celkem (v tisících)	Městské obyvatelstvo		Venkovské obyvatelstvo	
		v tisících	%	v tisících	%
1970	13009,7	6538,7	50,3	6470,1	49,7
1979	14684,6	7855,2	53,5	6829,1	46,5
1989	16464,5	9402,6	57,1	7061,9	42,9
1993	16426,5	9343,2	56,9	7083,3	43,1
1994	16334,9	9162,6	56,1	7172,3	43,9
1995	15956,7	8884,4	55,7	7072,3	44,3
1996	15675,8	8730,3	55,7	6945,5	44,3
1997	15480,6	8635,2	55,8	6845,4	44,2
1998	15188,2	8499,4	56,0	6688,8	44,0
1999	14955,1	8414,5	56,3	6540,6	43,7
2000	14901,6	8397,6	56,4	6504,1	43,6
2001	14865,6	8413,4	56,6	6452,2	43,4
2002	14851,1	8429,3	56,8	6421,7	43,2
2003	14866,8	8457,2	56,9	6409,7	43,1
2004	14951,2	8518,2	57,0	6433,0	43,0
2005	15074,8	8614,7	57,1	6460,1	42,9
2006	15219,3	8696,5	57,1	6522,8	42,9
2007	15396,9	8833,2	57,4	6563,6	42,6
2008	15571,5	8265,9	53,1	7305,6	46,9

Tabulka 11. Převzato z: ZIMOVINA, J. P. *Proces urbanizace v Kazachstánu v postsovětském období a demografie*. [online][cit.1.3.2015] Dostupné na <<http://demoscope.ru/weekly/2009/0363/analit02.php>>

S tímto vývojem souvisí pojmy tradiční a moderní společnosti. Přejít od tradiční společnosti k moderní je těsně spjat se sociální změnou. Sociální transformace je vyvolána společenským pohybem, který představuje proces měnící pozici jednotlivce/skupiny v prostoru a ve společenských vztazích. Tradiční společnost můžeme charakterizovat jako společenství jednotlivců se specifickým způsobem života a stavovským typem sociální struktury, která je přenášena rodově (tzv. princip sociální stratifikace je vztažen k domácnosti jako celku, nikoli k jejím jednotlivým členům), obývající určitou lokalitu, například venkovské území. Z hospodářského hlediska zde převládá zemědělská výroba. A proti tomuto společenství stojí

moderní společnost, tedy město. V ekonomice moderní společnosti převládá průmyslová výroba, sociální pozici určuje postavení na trhu, což je přednostně vztaženo k jednotlivci, nikoli k nastupující společenské třídě. Co se týče výkladu světa v moderní společnosti, převládá zde racionalita, opírající se o vědecké argumenty, zatím na venkově převažují spíše tradiční zvyklosti. V moderní společnosti pozorujeme stále rostoucí tendenci zasahovat do „přirozeného běhu věcí“.⁴⁹

Přehled početního zastoupení venkovského a městského obyvatelstva v letech 1970-2014:

Graf 1. Data převzata z: *Ministerstvo nacionalnoj ekonomiki Respubliki Kazachstan. Komitet po statistike.* [online] Dostupné na http://www.stat.gov.kz/faces/publicationsPage/publicationsOper/homeNumbersPopulation?_af.ctrl-state=cwrohqw8p_4&_af.rLoop=216221480279125 [cit.1.3.2015] *Procesy urbanizacii v Kazachstaně v postsověťskij period i ich demografi českaja sostavljajuščaja.* [online] Dostupné na <http://demoscope.ru/weekly/2009/0363/analit02.php>

⁴⁹ HUDEČKOVÁ, H., ZAGATA, L. *Sociologie a její aplikace ve veřejné správě.* Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU, 2007. ISBN 978-80-213-1637-9.

Početní stav kazašských obyvatel ve městech

Kazaši

Ostatní

Schéma 1. Převzato z: <<http://demoscope.ru/weekly/2011/0451/analit03.php>>

V roce 2006 byli Kazaši ve městech zastoupeni 50,6 %, na venkově 49,4 %. Oproti tomu v roce 1989 činil podíl Kazachů ve městech 38,4 %. Naopak u ostatních etnik je patrné snížení počtu městského obyvatelstva, například u Rusů o 36,6 %.⁵⁰

Odjezd z Kazachstánu? K odjezdu se většina ruských respondentů nevyslovila konkrétně. Někteří se vyjadřovali ve smyslu, že „nyní je pro ně situace příznivá, zatím odjezd v plánu nemají a uvidí, co přinese budoucnost“, druzí, že „ještě nejsou rozhodnutí“. U dalších měl budoucí vývoj záviset na práci nebo studiu. Existovali však i tací, kteří se do Ruska přestěhovat chtěli. Byli to hlavně ti, kteří již v Rusku studují na vysokých školách, důvodem však mohlo být i sloučení rodiny. Jedna respondentka také odpověděla, že odjezd z Kazachstánu plánuje, nikoliv však z důvodu národnostního či náboženského, ale z touhy poznávat nová místa, národy, tradice apod., protože svět nabízí nepřeberné množství příležitostí, které by nechtěla promeškat. Dodává ale, že Kazachstán bude vždy považovat za svůj domov a bude na něj s vděkem vzpomínat. Někteří z dotazovaných odpovídali, že by se chtěli odstěhovat kvůli zlepšení své životní úrovně. Jako cílové země uváděli např. Kanadu, Austrálii, v jednom případě dokonce Itálii, k níž jeden z respondentů choval velmi vřelý vztah. Tatáž otázka byla položena i Kazachům. Většina

⁵⁰ Data převzata z: *Osobnosti territorialnogorazmeščeniya naiboleje mnogočislennykh etnosov Kazakhstana v sovremennyj period.* [online] [cit.1.3.2015] Dostupné z: <<http://demoscope.ru/weekly/2011/0451/analit03.php>>

odpověděla, že odjíždět z Kazachstánu neplánují, protože k tomu nemají závažné důvody. V některých případech byla však odpověď kladná a jako příčina bylo uvedeno kvalitnější vzdělání. Zde je důležité poznamenat, že ti Kazaši, kteří již studují na vysokých školách v zahraničí, se hodljají do Kazachstánu vrátit. Ruští studenti by ve většině případů chtěli nadále žít v místě svého studia nebo se přestěhovat za prací do jiného státu.

Bude v Kazachstánu i nadále existovat ruská minorita? Na tuto otázku respondenti odpověděli jednoznačně kladně, lišili se však v názoru na její početnost. Podle některých zůstanou Rusové v Kazachstánu zastoupeni stejně jako dosud, podle jiných se jejich počet může zvýšit nebo naopak snížit. Často se zmiňovali o programu Ruska na podporu krajanů, kteří by se chtěli vrátit do své vlasti. Někteří vyjádřili přesvědčení, že v souvislosti s tímto programem bude počet ruského obyvatelstva v Kazachstánu klesat.

Jak se v posledních letech proměnily mezilidské vztahy? Mladší generace většinou žádné změny nepocítila. Tato otázka byla určena hlavně starším generacím, které zažily dobu Sovětského svazu a mohou proto srovnávat. Někteří z mladších respondentů uváděli jako příklad názory svých rodičů, starších příbuzných nebo prarodičů. Většinou pak mluvili o vlídných, přátelských, téměř bratrských vztazích, které byly dříve intenzivnější. Nikdo však tuto proměnu nespojoval s národnostní příslušností.

Některým respondentům byly položeny otázky ohledně odlišných kultur dvou národů. Například: *Jak ovlivnila ruská kultura kazašskou?* Jedna z odpovědí zněla, že se Kazaši pod vlivem ruské kultury více usadili. Další z otázek byla opačná: *Jaký vliv měla kazašská kultura na ruskou?* Zde dotazovaní uváděli například kazašskou kuchyni, která se prosadila i v ruských domácnostech. Zmíněn byl i kazašský folklor, o kterém se Rusové snadno dozvídají nejen ve školních učebnicích, ale setkávají se s ním i všude v běžném životě a rozšiřují si tak své kulturní povědomí.

Někteří respondenti byli dotázáni, jak se daří uchovat odlišnosti každé z kultur. Většina odpovědí zněla, že si tyto kultury dokáží udržet svou identitu díky skutečnosti, že Kazachstán je mnohonárodnostním státem a všechny národnosti jsou zde podporovány.

Následovala další otázka z oblasti národní kultury: *Co mají tyto dva národy společného?* Mnozí se pochopitelně shodli na historii. Někteří z dotazovaných se zmínili též o podobné mentalitě.

8. Závěr

Hlavním cílem bylo určit specifika ruské minority v Kazachstánu a ukázat její současný stav. Tyto cíle byly naplněny za pomoci terénního výzkumu, studia dokumentů, popisujících dané téma, a práce s respondenty. Otázka koexistence kazašského a ruského národa je díky svému širokému podkladu dost informativní, a proto ke zpracování bylo použito mnoho materiálů, zdrojů a doplněno vlastními dlouholetými zkušenostmi a znalostmi.

Ruská menšina v Kazachstánu je dnes druhá nejpočetnější etnická skupina a daří se jí udržovat se a zachovávat si své tradice. Nehledě na to, že v současnosti velká část mladých lidí odjíždí do Ruska či do dalších zemí, je patrné, že tato minorita má dost silné zastoupení a to hlavně v některých oblastech, kde se její kulturní prvky projevují výrazněji.

Ruská minorita má svá kulturní specifika a jedním z nich je výtvarné umění, které se dostalo na území Kazachstánu až spolu s ruskými přestěhovalci. Velký vliv na vývoj umění v Kazachstánu měla Velká vlastenecká válka. V té době se do Kazachstánu přestěhovalo množství veřejných a kulturních činitelů, kteří byli spolu s různými podniky na území Kazachstánu evakuováni. Různá kulturní zařízení značně působily na kulturní život celé republiky a kazašského obyvatelstva. Výtvarné umění v těchto letech udělalo velký pokrok. Toto specifikum je důležité tím, že nejen ovlivnilo kazašskou výtvarnou školu, ale vlastně způsobilo její vznik. Dnes mají kazašští malíři vlastní styl, pro jejich malbu je často charakteristické národní téma, ale způsob malby a kresby je stále založen na pravidlech ruské výtvarné školy.

Pro vznik výtvarného umění v Kazachstánu bylo důležité se opírat o zkušenost již existujícího ruského umění, které k tomuto okamžiku ušlo dlouhou cestu a mělo i své vlastní tradice. Dialog dvou kultur, zkušenost a bohaté kulturní dědictví se staly základem pro vznik nových idejí, forem a napomáhaly rychlému osvojování a rozvoji. Klíčovou osobností v dějinách výtvarného umění Kazachstánu je Nikolaj Chludov – první učitel malby a kresby na středních školách Kazachstánu, zakladatel výtvarného ateliéru, kde vystudoval výtvarné umění první národní malíř Kazachstánu Abylchan Kastějev. Dalším žákem Chludova je Alexej Bortnikov, který také přispěl k rozvoji kazašské národní výtvarné školy. Velkou roli ve formování stylu kazašského umění hráli malíři jako jsou Sergej Kalmykov, Abram Čerkasskij, Vladimir Ejfert a mnoho dalších.

Jazyk a náboženství jsou také nezbytnými rysy minority. I když kazašské obyvatelstvo ovládá také ruštinu. V jižních oblastech Kazachstánu je ale ruština více vyčleňujícím znakem, než v severních. V jižních oblastech Kazachstánu a částečně v západních se mluví více kazaštinou, v hlavním městě je také docela rozšířená. V severních a východních oblastech větší část

obyvatelstva mluví rusky. Někdo zároveň ovládá oba jazyky. Jiná situace je na vesnicích. Tam se mluví převážně kazaštinou a obyvatelstvo v těchto vesnicích je tvořeno hlavně Kazachy.

Pokud jde o náboženství, jak Rusové tak Kazaši nejsou ve svých projevech radikální a obě náboženství jsou navzájem tolerovány, dokonce pravoslavné Vánoce a muslimský Kurban-bajram jsou národními svátky pro celý stát.

Dlouhodobé soužití Rusů a Kazachů v Kazachstánu přežilo různé události, a nehledě na občas komplikované vztahy v minulosti dnešní koexistence těchto dvou etnických skupin mírně pokračuje a pravděpodobně bude nadále pokračovat.

9. Seznam použitých zdrojů

9.1. Seznam literatury

- ANDERSON, B., *Krása pospolitosti. (Beauty of gemeinschaft). Antologiya iskusstva Kazachstana. Zhivopis.* Redakciya Zolotaya kniga Almaty, 2004.
- BORTNIKOVA, I., MALINOVSKAYA, Y. *Očerky iskusstvovedov. Trudy GMI RK im. A. Kastějeva.*
- BUCHINSKAYA V.S. *Sergej Kalmykov.* Izdatelstvo Oner , Almaty, 1991.
- DARAJEVA, L. *Výstavní katalog děl V.A. Ejjferta.* Izdatelstvo Karagandinskogo obkoma KP Kazachstana, 1975.
- FRIZEN, D.Y. *Krest 'janě-pereselenci v Zapadnom Kazachstaně 19.- načala.20.st.*
- GALUZO, P.G., *Agrarnyje otnošenija na juge Kazachstana v 1867-1917godach.* Alma-Ata, 1965.
- HUDEČKOVA, H., ZAGATA, L. *Sociologie a její aplikace ve veřejné správě.* Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU, 2007. ISBN 978-80-213-1637-9.
- INSEBAYEV, T.A., rusky: *Očerki istorii Pavlodarskogo Priirtyšja.* Pavlodar: EKO, 2000.
- KABULDINOV, Z.Y., KAJYPBAYEVA, A.T., *Istorija Kazachstana (18. vek-1914),* Almaty 2012.
- KASTEJEV, A. I. *Oner murazhajy Kazakstan Respublikasy.* Almaty, 2011.
- KRITININ, V., LAGUTIN, I., JUCHANOV, J., *Po Pavlodarskomu Priirtyšju.* Pavlodar, 1964.
- MAJEROVÁ, V., MAJER, E. *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství část I.* Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU. ISBN 80-213-0507-X, 2006.
- NEKVAPIL, J., SVOBODA, M., WAGNER, P., *Mnohojazyčnost v České republice. Pavlodarskoje Priirtyšje,* 1969. Enciklopědija.
- POTANIN, G.N., *Zapiski o Sibirskom kazačjem vojske // Istorija Kazachstana v russkich istočnikach 16.-20. st.,* Almaty, 2006 – 600 s. [11, s. 307], [11, s. 308]
- RYBAKOVA, I. A. *A. Cherkasskij.* Izdatelstvo Sovetskij hudozhnik. Moskva, 1966.
- ŠATAVA, L., *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace. Sbornik statej. Hudozhestvennyj muzej i jeho rol v kontekste sovremennoj kultury. Mezhdunarodnaya nauchnaja konferencija. Sbornik dokladov.* Almaty, 2003.

TISHINKOV V. *The Russians are Leaving Central Asia and Kazakhstan*, In: Ethnicity, nationalism and conflict in and after the Soviet Union, London 1997.

UMORBEKOV, B.Y. *Iskusstvo nezavisimogo Kazachstana. Respublikanskaja nauchnaja konferencija. Sbornik statej*. Almaty, 2002.

9.2. Seznam internetových zdrojů

PEYROUSE, Sébastien. *Nationhood and the Minority Question in Central Asia. The Russians in Kazakhstan*. [online] Europe-Asia Studies Vol. 59, No. 3 (May, 2007), pp. 481-501. University of Glasgow. [cit.28.2.2015] Dostupné z: <<http://www.jstor.org/discover/10.2307/20451364?sid=21105979652083&uid=70&uid=2134&uid=3737856&uid=2&uid=4>>

ŠAJBAKOVA D.D. *Funkcionirovanije ruskogo jazyka v Kazachstaně: včera, segodnja, zavtra (The Russian Language in Kazakhstan: Yesterday, Today, Tomorrow)*. [online] Vol. 31, No. 1 (2007), pp. 87-91. Almaty, 2005. Str. 249. [cit.28.2.2015] Dostupné z: <<http://www.jstor.org/discover/10.2307/40160839?sid=21105979716253&uid=70&uid=3737856&uid=2&uid=4&uid=2134>>

U istokov doverija v mežetničeskich otnošenijach v Kazachstaně v načale 20. veka. Dostupné z: <http://e-history.kz/ru/contents/view/1775>

Petěrburžcy vspominajut vojennyj podvig kazachstancev. [online] [cit.1.3.2015] Dostupné z: <<http://www.kazakh.ru/news/id/1184/>>

Kazachstancy na frontach Velikoj Otečestvěnnoj vojny. [online] [cit.1.3.2015] Dostupné z: <<http://bibliotekar.kz/istoriki-kazahstana-za-9-klass-nachalo-x/2-kazachstancy-na-frontah-velikoi-oteches.html>>

Perepis naselenija Rossijskoj Imperii, SSSR. Perepis naselenija Respubliki Kazachstan [online] Demoscope Weekly, ISSN 1726-2887.[cit.16.1.2015] Dostupné z: <<http://demoscope.ru/weekly/pril.php>>

Převzato z: *Dějatel'nost archim. Makarija (Gluchareva) na Altaje i kirgizskaja duchovnaja missija kak prodolženije Altajskoj missii*. [online] [cit.15.1.2015] Dostupné z: <<http://spgk.kz/index.php>>

10. Seznam obrázků, grafů a schémat

Obrázek 1. Podíl evropského obyvatelstva podle regionů a měst oblastního a republikánského významů Kazachstánu na začátku roku 2012, %	19
Obrázek 2. Počet ruského obyvatelstva ve státech bývalého Sovětského Svazu.....	29
Obrázek 3. Andrej Pavlovič Zenkov.....	30
Obrázek 4. Voznesenský katedrální chrám v Almaty.....	31
Obrázek 5. Muzeum národních (kazašských) hudebních nástrojů Ykylasa v Almaty.....	31
Obrázek 6. Telegrafní ulice (Telegrafnaja ulica). Obchodní dům kupce Djorova. Pavlodar.....	32

Obrázek 7. <i>Obchodní dům kupce Djorova. Pavlodar</i>	32
Obrázek 8. <i>Socha Puškina a Abaje v Petropavlovsku</i>	33
Obrázky 9, 10. <i>Dům-muzeum Pavla Vasiljeva v Pavlodaru</i>	34
Obrázek 11. <i>N. Chludov na Džajljau</i>	36
Obrázek 12. <i>Jaro přišlo</i>	37
Obrázek 13. <i>V jurtě</i>	38
Obrázek 14. <i>Turksib</i>	39
Obrázek 15. <i>Autoportrét</i>	41
Obrázek 16. <i>Šarděnov, Ž.</i>	41
Obrázek 17. <i>Všední dny Mangyšlaka</i>	42
Graf 1. Přehled početního zastoupení venkovského a městského obyvatelstva.....	49
Schéma 1. Početní stav kazašských obyvatel ve městech.....	50